

פרשה ט ביום הראשון מקרא קודש וביום השביעי מקרא קודש ארעם במאכל ובמשתה ובכסות נקיה אין לי לא יו"ט הראשון והאחרון שהם קרויין מקרא קודש חולו של מועד מנין ת"ל (ויקרא כב ב) אה מועדי ה' אשר תקראו אותם מקראי קודש:

5 כל מלאכה לא יעשה בהם. אין לי אלא יו"ט האחרון שהוא אסור בעשיית מלאכה יו"ט הראשון מנין ת"ל ביום הראשון מקרא קודש. אין לי אלא יו"ט הראשון והאחרון שהם אסורין בעשיית מלאכה חולו של מועד מנין ת"ל את חג המצות תשמור (שמות כג טו) מכל מקום דברי ר' יאשיה. רבי יונתן אומר אינו צריך אם יו"ט הראשון והאחרון שאין קדושה לא לפניהם ולא לאחריהם הרי הם אסורים במלאכה חוש"מ שיש קדושה לפניו ולאחריו אינו דין שיאסר במלאכה ששת ימי בראשית יוכיחו שיש קדושה לפניהם ולאחריהם ומותרים במלאכה הם יוכיחו על חוש"מ שאע"פ שיש לו קדושה לפניו ולאחריו מותר במלאכה לא אם אמרת בששת ימי בראשית שאין בהם קרבן מוסף לכך מותרין במלאכה תאמר בחוש"מ שיש בו קרבן מוסף לכך יהא אסור במלאכה והרי ראשי חדשים יוכיחו שיש בהם קרבן מוסף ומותרים במלאכה הם יוכיחו על חולו של מועד שאע"פ שיש בו קרבן מוסף יהא מותר במלאכה לא אם אמרת בר"ח שאין קרויין מקרא קודש לכך מותרין במלאכה תאמר בחולו של מועד שהוא קרוי מקרא קודש לפיכך יהא אסור במלאכה הא למדנו על חולו של מועד שהוא אסור במלאכה:

20 כל מלאכה לא יעשה בהם. לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך אתה אומר כן או אינו אלא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ויעשה גוי מלאכתך ת"ל ששת ימים תעשה מלאכה וגו' (שמות לה ב) הא למדת וכל

(ט) 1 ארעם. עיין מכילתא דרשב"י וספרי במדבר קצד: 5 אין וכו'. הגר"א מוזק מכאן עד קודש בשורה הסמוכה: 7 חולו וכו'. ת"כ אמור פרשה יב ה, חגיגה יח, ספרי דברים פיסקא קלה, מדרש תנאים שם טז ח. מכילתא דרשב"י כאן ושיט, ועיין תוספות חגיגה שם ד"ה חוש"מ ורא"ש ריש מועד קטן: 21 ת"ל ששת וכו'. וכשם דששת

(ט) 1 במקרא: וביום (וביום וכו') דמ' ח' | א השביעי וגו' | מקרא קודש ט ח' | ארעם | כ"ה גם פש, ד כבדוהו ט קדשו | 2 א ובמשתה | מ ומשתה וכסות | ט בכסות | טמ ראשון ואחרון | שהם | מ ח' | טכ קרואין | 3 אשר וכו' אותם | מ ח' | א תקראו וגו' | ט אותם וגו' | 5 בהם ד ח' | א ג' וגו' | מ שאסור | 6 מ ראשון | מ קדש וביום השביעי מקרא קדש | 7 מ ראשון ואחרון | ט שהוא אסור |

מ שאסורין | מלאכה | ד ג' שני ביום הראשון מקרא קדש וביום השביעי מקרא קדש | 8 א תשמור וגו' צריך | ב ח' | אם | ב את | 9 מ ראשון ואחרון | לא | אם ח' | אם ולאחריהם | 10 מ בעשיית מלאכה וכן בס' | אכב בעשיית מלאכה וכן בכולן | אט לפניהם ולאחריהם (א ולאחר) | מ דין הוא | אכב שיהא אסור, ט שיהו אסורין | 11 א והם מותרים | מ למלאכה | מ והם | הם וכו' במלאכה | א ח' | 12 ט חוש"מ שמותרין בעשיית מלאכה אע"פ שיש קדושה לפנינה ולאחריהן | כמ אע"פ | לו | כמ ח' | ב שיהא מותר | מ יהא מותר בעשיית מלאכה | אס' מ ח' | 13 א טכמ לפיכך וכן בסמוך | טמ מותר | בו | ט ח' | 14 מוסף | אכ ח' | מ הרי | יוכיח | ד ח' | 15 ב מותרין | הם וכו' במלאכה | א ח' | טמ והן | מ לחולו | כמ אע"פ | 16 אטכמ שאינן | אטכמ לפיכך (א ג' הן) | ט מותר | 17 ב שהן קרואין | מ שקריי | לפיכך | ד ח' | יהא | ט ח' | הא וכו' במלאכה | ט ח' | 18 מ לחולו | ב שיהא | א שאסור | מ שאסור בעשיית מלאכה | 19 אתה | ק בהם | ולא יעשה גוי וכו' | ט אבל גוי יעשה מלאכתך או אינו אלא לא יעשה גוי מלאכתך ת"ל וכו', מ ר"ן בשטה מקובצת ב"מ צ: ולא יעשה גוי מלאכתך או אינו אלא (ר"ן: אינו אלא ח') ל"א יעשה גוי (ר"ן: הגוי) מלאכתו ת"ל וכו' וכן גרס רמב"ן ולא יעשה גוי מלאכתך ארצה אומר ל"א תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך או לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך | 20 אתה וכו' מלאכתך | ב ח' | אתה וכו' כן | א ח' | אינו אלא | יק ח' | יעשה | ד ח' | א חברך ולא יעשה גוי מלאכתך אבל עושה גוי את מלאכתו | 21 ט ימים וגו' אבל יעשה גוי מלאכתך דברי ר' יאשיה ר' יונתן וכו' | מ תעשה מלאכתך וביום השביעי יהיה לכם קדש | וגו' רמב"ן ח' | הא למדת וכו' רק ד אבל כמ רמב"ן ויראים עמ' קיג הא לא תעשה אתה וכו' |

מלאכה לא יעשה בהם לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך דברי רבי יאשיהו ר' יונתן אומר אין צריך והלא כבר נאמר וזכור את יום השבת לקדשו והלא דברים ק"ו ומה אם שבת חמורה אין אתה מוזהר על מלאכת הגוי במלאכתך יו"ט הקל דין הוא שלא תהא מוזהר על מלאכת הגוי במלאכתך ת"ל כל מלאכה לא יעשה בהם. אין לי אלא יום טוב שאתה מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך 5 שבת מנין ק"ו ומה אם יו"ט הקל אתה מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך >שבת חמורה דין הוא שתהא מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך.<

אך אשר יאכל לכל נפש. כל אוכל נפש דוחה יו"ט ואין כל עבודה דוחה יו"ט שהיה ברין ומה אם במקום שאין מקצת אוכל נפש דוחה שבת מקצת עבודה דוחה את השבת מקום שכל נפש דוחה יו"ט אינו דין שכל עבודה דוחה 10 יו"ט ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש כל אוכל נפש דוחה יו"ט ואין כל עבודה דוחה יו"ט ויהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת והדין נותן ומה אם במקום שאין כל עבודה

1 רמב"ן: אבל יעשה גוי מלאכתו | ב הגוי | 2 כ ר' נתן | אמר אינו צריך | רמב"ן: כבר נאמר ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך | א הלא | טמ הרי הוא אומר | ט השבת והרי דברים וכו' | אל השבת וגוי | כמ לקדשו ששת ימים תעבוד | 3 אכמ והרי | א הדברים | אם | טמ ח' | אין אתה | ד אינו | ט אי אתה | ד גוי | במלאכתך | רמב"ן: במלאכתך (ואינו מעתיק יותר) וכן מ' בכולן, ט במלאכתך אבל לקמן בכולן כמלאכתך | 4 תהא | ד יהא | וק גוי, ר' נבנאי | ת"ל | רק ר' | 5 אין וכו' ומה | ק ח' | יו"ט | א ב' | הקל | ד אלא יו"ט הקלאם יו"ט הקל שאתה מוזהר וכו' (ומה שבנתיים חסרי) | א כמלאכתך | 6 שבת מנין וכו' | א שבת חמורה דין הוא וכו' | ק"ו וכו' | מ ודין הוא אם וכו' | מ הרי אתה | המוסגר | ו ח' | 7 מ חמורה לא כל שכן אך וכו' | א כמלאכתך | 8 א יאכל וגוי | יאכל | ט ח' | א את יו"ט | כל בפ"ב | ט ח' | 9 א טב את יו"ט וכן אב בכולן | שהיה וכו' יו"ט | יב מ' ח' | שהיה | ב ח' | אב מה | אטב את השבת | שבת | ק ב' אף | 10 ט את יו"ט | אטב שתהא כל עבודה | 11 ט את יו"ט | 10 ר"ל | וכו' יו"ט | ח' | לכל נפש | ח' | ב נפש וגוי | כל ב' א | ב' ככל | 12 ויהא | ט ולא | א יהא | אטבמ את השבת | שבת | מ ג' על הגלילין: כמו שמקצת

ימים תעשה בין עצמך בין ע"י חברך בין ע"י גוי כן לא יעשה כולל הכל, ברבי יוסף א"ח ס' ר"ג בשם רי"ד וק' א מאי לא הביא הפסוק דשמות לא טו ששת ימים יעשה מלאכה ובמ"ע מצוין ויקרא כג אבל הכתוב דפ' ויקהל מוקדם ולפי גרסת המ"ה והילקוט דיליק מביא דיעשה הגוי מלאכתו קשה מאי זו ראייה מן הכתובי. ובסנהדרין שנמשך אחר גרסת הרמב"ן כתב דהלמוד הוא מדרשונה הכתוב לשון מלשון תעשה ולשון יעשה משמע שאתה לא תגרום שיעשה הנכרי מלאכה בשבילך אבל מה שהנכרי עושה בשביל עצמו מותר וזה דרך מתורד ואינו אמת. ובז"ר פירש דלפי גרסת הילקוט הכוונה על הכתוב דדברים טו ח גבי עצרת ששת ימים וגוי' לא תעשה מלאכה אבל לפי זה יותר היה לו להביא דאיה מן הכתוב דכל מלאכת עבודה לא תעשו שנאמר כמה פעמים בפ' אמור אבל אתם כן הוא גרסת הגר"א שנתמשך אחר גרסת הילקוט אבל במקום הפסוק דפ' ויקהל מגיה ת"ל כל מלאכת עבודה וכו' ובמ"ע מרכיב נוסח הרמב"ן עם נוסח הדפוס ומוסיף קודם דברי ר' יאשיהו אתה אומר לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתך או לא תעשה אתה ולא יעשה חברך ולא יעשה גוי מלאכתו ת"ל ששת ימים וגוי' הא לא תעשה אתה ולא יעשה חברך אבל יעשה גוי מלאכתו. והכוונה על חקרא דגבי עצרת אבל קשה דיותר היה לו להביא ראייה מן כל מלאכת עבודה לא תעשו בפ' אמור כאשר כתבנו. ועיין לקמן הגרסא בדברי רבי יונתן ולשון המגדול עוז ריש הלכות שביבת יו"ט ח"ג במכילתא לא תעשה בהם אתה ולא יעשה בדברך (וט"ס במקום חברך) ולא יעשה הכותי מלאכתך בין ביו"ט בין בשבת, ועיין ש"י ובהשמשותף: | הא למדת וכו' וכו'. צריך להיות לכל במקום וכל, או יש להגיה כגרסת הספרים הא לא תעשה וכו', וכו' שבה"ל ימים טובים ס' רמא:

2 לקדשו. וכתב בסיפא דקרא לא תעשה אתה ובנך וכו' משמע דוקא בן ברית ובמקום במלאכתך נראה דצ"ל כמלאכתך אבל הכוונה אחת לדעתא לשתוי הרסאות ורצה לומר דאינו מוזהר על מלאכת הגוי בשביל ישראל כמו שהוא מוזהר על מלאכת עצמו: 4 ת"ל במ"ס מוקד מלת ולי' ולפי זה מתחיל במלות כל מלאכה ד"ה אינו מפורש אליבא דמאן קתני לה, ובא"צ מגיה במקום ת"ל וכו' וגורס שבת מניין שלא יעשה חברך אמרת אם יו"ט חקל אלא מוזהר על מלאכת חברך במלאכתך שבת חמורה לא כל שכן. ולי' נראה לקיים גרסת הדפוס ולהגיה [ומה] ת"ל כל מלאכה לא יעשה בהם [לא תעשה אתה ולא יעשה חברך מלאכתך] אין לי וכו' ורבי יונתן פליג על רבי יאשיהו וס"ל דאינו מוזהר על מלאכת הגוי ולפי זה אין צריך בדברי ר' יונתן אין משמעו כמו בעלמא דנאן הפירוש דאי אפשר לדורש כן דבמקום אחר מפורש להיפך והא דפשיט בש"ס דאמריה לנכרי שבות אפשר דהוא אליבא דר' יונתן: 8 ואין כל וכו'. הגר"א מוחק מלת כל וא"צ, ועיין ביצה פ"ב מ"ד ותוספתא חגיגה פ"ב ה"י וירושלמי ביצה סא ע"ב ובבבלי יט, וממעט כאן לב"ש אפילו עולות ראייה ולב"ה גדרים וגדבות ולרשב"א שם דוקא עולה שם גדרים וגדבות לב"ה אינן קרובין אבל שלמים קרבי אפילו גדרים וגדבות וק"ק לטעמא דב"ה דדרשו לכס אינו נעשה אבל נעשה הוא לגבה כלומר דלא נאסר, מה שאינו אוכל נפש אלא להדיוט היה להם להתיר לגבה אפילו עולה והרואי שהביא ר' יוסף שם דלתנא דברייתא גמ לב"ה לא קרבי אלא שלמים הבאים מחמת יו"ט אינה ראייה לפי הירושלמי דיש לומר דמשום סמיכה בהם מחמת יו"ט יען כי בשלמי גובה כולי עלמא מידו דיכול לסמך מעיו"ט: 12 מקצת וכו'. רצה לומר דברים שאין בהם טורח כל כך, רמב"ן בפ' אמור.

דוחה יו"ט כל אוכל נפש דוחה יו"ט במקום שמקצת עבודה דוחה שבת אינו דין
שיהא מקצת אוכל נפש דוחה שבת ת"ל אך אשר יאכל לכל נפש וגו' מקצת עבודה
דוחה שבת ואין מקצת אוכל נפש דוחה שבת:

אך אשר יאכל לכל נפש וגו'. שומע אני אף נפשות בהמה ונפשות
אחרים במשמע תלמוד לומר לכם לכם ולא לבהמה לכם ולא לאחרים דברי
ר' ישמעאל ריה"ג אומר אך אשר יאכל לכל נפש אף נפשות בהמה במשמע משמע
מביא נפשות בהמה ומביא נפשות אחרים תלמוד לומר אך חלק. ר"ע אומר אך אשר
יאכל לכל נפש אף נפש בהמה במשמע משמע מביא נפש בהמה ומביא נפשות אחרים
ת"ל לכם לכם ולא לאחרים מה ראית לחלוק. שאתה מוזהר על הבהמה ואי אתה
מוזהר על הגוי:

ושמרתם את המצות. שמרתו עד שלא תביאנהו לידי פסול מכאן אמרו
תפח תלטוש בצונן שיאור ישרף והאוכלו פטור מידוק ישרף והאוכלו חייב מיתה.
איזהו שיאור כקדני חגבים מידוק שנתערבו סדקיו זה בזה דברי ר' יהודה וחב"א זה זה

2 ת"ל וכו'. פירש בהמה לפי גרסת הדפ"ד דאך ולבדו דורש
אבל נראה דאינה אלא גוססא ששובשת וחד מתרי מעוטין
דורש או אך או לבדו ולפי ג' הילק' כאר"ג דוחה יו"ט ואין
מקצת אוכל נפש דוחה שבת ה"ק דאין מקום להחזיר אלא
או כולו מותר או הכל אסור וגו' הגר"א ת"ל אך לומר לך
כל אוכל נפש וכו' (בגרסת הילקוט) וכן בסתתו"ה ולדעתו
הכוונה על הפסוק אך את שבתותי תשמור: 6 ריה"ג וכו'.
לפי הגרסא שלפנינו אין בין ריה"ג ור"ע רק משמעות
דורשין אבל לפי הבבלי ביצה כא. פליגי דריה"ג אסור
לכלבים (ולפי גרסת הר"רי"ג גם לאחרים) ור"ע מתיר לבהמה
ואסור כר' ישמעאל ור"ע דברי ריה"ג רע"א וכו' ומה
שבנתיב מוחק. ועיין מכילתא דרשב"י ובתוספתא ביצה פ"ב
ה"ז סוטה כ"י ישמעאל וכן סתם משנה דחלה פ"א מ"ח דאסור
לבהמה. ועיין ביצה פ"א מ"ט וירושלמי שם סא ע"א ופ"ד
מ"א וירושלמי שם סב ע"ב וט"ס שם ובמקום ברם כמ"ד
וכו' צ"ל ואפילו כמ"ד נפשות בהמה בכלל צריכא ליה
מתניתא וכו'. ועיין חוקני שמביא כאן פירש"י דלכל נפש
אף לבהמה וכתב דהא דאמרינן לכם ולא לכלבים היינו
משום שיכול לחזור אחר מוונותיו אבל מן הגמרא מוכח
להדיא דאינו אלא דפולגתא דתנאי היא: 11 ע"י הגר"א
מוחק מלת עד (כ"י מלבי"ם): 12 פטור וכו'. פסחים פ"ג
מ"ד ומ"ה, ירושלמי ל ע"ב, בבלי מה. ופטור דקאמר
נראה דר"ל מכרת אבל מלקות בודאי חייב מחייב, אבל
בבבלי נקט בפשיטות בכמה מקומות דיש כאן פולגתא בין
ר"מ ור"י ולר"י חמץ נוקשה אפילו במלקות ליתא. עיין
חולין כג. ומנחת כג. ופסחים יג. ופירשו הברייתא דשאור
ישרף ונותנו לכלב והאוכלו בארבעים דסיפא אתאן לר"מ.
ומציעתא דנותנו לכלבו היינו שיאור דר"מ לר"י אבל
בירושלמי ל ע"ב שמעינן לרב דקאמר אמנתיתן דשיאור
ישרף ומותר להאכילו לכלבו משמע דישירף לאו דווקא

עבודה דוחה אותו | והדין וכו' שבת ש' ב | מ ח' | א מה |
1 אכב את יו"ט וכן בסמך | אטכ מקום | אטכ את השבת |
אינו וכו' שבת | א ח' | 2 טכ את השבת | א יאכל וגו' |
ו נפש הוא לבדו וגו' אך אשר יאכל מקצת | לכל וכו' | כן
ח' | מ ת"ל אך מקצת עבודה, ט ת"ל אך אשר יאכל וגו'
כל אוכל נפש דוחה את יו"ט ואין | 3 אכב את השבת | א
אין | אטכ את השבת (כ' ג' ת"ל) | 4 אך אשר יאכל | מ
ח' | א אשר וגו' | ב יאכל וגו' | וגו' | ט טכ ח' | כמ נפש
בהמה | טמ ונפש | 5 לכס בפ' ב | אכ ח' | ט לא (בפ' א) |
6 לכל נפש | ט ח', א וגו' | מ אף נפש | מ בהמה יכול
נפש אחרים | משמע | א ח' | 7 כ נפש בהמה ונפשות אחרים
ת"ל | אך אשר יאכל | מ ח' | 8 לכל נפש | כ ח', א וגו' |
אף | ט ח' | אכ נפשות | מ במשמע יכול אף נפש אחרים
במשמע | אכ נפשות | ומביא וכו' | ט ונפש אחרים | 9
לכס בפ' ב | אטכ ח' | א מ ומה | טמ חלק | מ הבהמה
להחיותה | ו בהמה | ו ואין מוזהר | אטכ ואין | 10 ט
הגויים שהגויים אין מוונותם עליך אבל הבהמה מוונותה
עליך | 11 ט שהרם שלא תביאם | עד | אכ מ ח' | מ תבא,
כ תביאו | ט לבית הפסול | מ פיסול מכאן אתה אומר | 12
תלטוש | אכ תכבה | א בצונן | וטק שאור וכן בכולן | ב
אוכלו, א ואוכלו | ט סדוק | אכ ואוכלו | אטמ חייב כרת |
13 כ ואיתו | איתו וכו' שעותיו | מ וכו' | כ סדקין |

אכ"א ר"ל דחייב לבעור וא"כ אין נמנע לפרש גם הברייתא על הדרך הנה ומלבד הדוחה הגדול לפרש דנותנו לכלבו
היינו שיאור דר"מ לר"י קשה מי הכריחם עוד לומר דסיפא אליבא דר"מ וע"כ משום דסימן היה בידם דלר"י שיאור
אינו במלקות והמקור לדבר נעלם מאתנו ואפשר שהוציאו כן ממלת פטור בדברי ר"י וס"ל דפטור לגמרי משמע
ובירושלמי ל"א מצינו פולגתא בזה בין ר"מ ור"י אבל בכיוצא בזה מצינו פולגתא דאמוראים לענין תערוכות ע"ש דף כט
עמוד ד מהו שילקה וכו' ועיין הגרסא בשרידי ירושלמי (דף קז) ונראה לפ"ז דצ"ל ר' ירמיה בשם ר' אלעזר ר' לא בשם
ר"ש בן לקיש (אף ללקות אינו) לוקה [מלתיה דר' אמרה אף ללקות אינו לוקה] דתני על וכו' ואומר זה וכו' פ' מדמפרש
רב דעירובו דברייתא זה סיעור מוכח דס"ל דבתערוכות אף ללקות אינו לוקה: - מיתה: בז"ג מגיה כרת וא"צ דמיתה היינו

האוכלו חייב מיתה איהו שיאור כל שהכסיפו פניו כאדם שעמדו שערתיו: ושמרתם את המצות: ר' יאשיה אומר אל תקרא כן אלא ושמרתם את המצוות כדרך שאין מחמיצין את המצה כך אין מחמיצין את המצוה אלא אם באה מצוה לידך עשה אותה מיד: כי בעצם היום הזה וגו' מגיד שלא יצאו אלא ביום: הוצאתי את צבאותיכם. אלו צבאות ישראל אמה אומר כן או אינו אלא צבאות מלאכי השרת כשהוא אומר יצאו כל צבאות יי' הרי צבאות מלאכי השרת אמור. הא מה ת"ל הוצאתי את צבאותיכם אלו צבאות ישראל.

- ושמרתם את היום הזה לדורותיכם למה נאמר והלא כבר נאמר כל מלאכה לא יעשה בהם. אין לי אלא דברים שהם משום מלאכה דברים שהם משום שבות מנין ת"ל ושמרתם את היום הזה להביא דברים שהן משום שבות ואף חוקו של מועד יהא אסור משום שבות והדין נותן הואיל ויום הראשון ויום האחרון קרויין מקרא קדש וחולו של מועד קרוי מקרא קדש אם למדת על יו"ט הראשון והאחרון שהן קרואים מקרא קדש הרי הן אסורין משום שבות אף חולו של מועד שהוא קרוי מקרא קדש יהא אסור משום שבות ת"ל ביום הראשון שבתון וביום השביעי שבתון וגו'.
פרשה י בראשון בארבעה עשר יום וגו' הכתוב קבעו חובה: עד יום האחד ועשרים לחדש בערב מה ת"ל לפי שהוא אומר שבעת ימים מצות תאכלו אין לי אלא ימים לילות מנין ת"ל עד יום האחד ועשרים וגו' לרבות את הלילות: שבעת ימים שאור לא ימצא. אין לי אלא כל ימצא. כל יראה מנין ת"ל לא יראה לך שאור בכל גבולך אין לי לא שאור שהו' בכל יראה ובכל ימצא חמץ מנין ת"ל לא יראה לך חמץ ולא יראה לך שאור (שמות יג). הקיש שאור לחמץ וחמץ

1 אכ אוכל | מיתה | א ח' ט ברת | כ איהו, אט ואיהו |
 א שנכספי | 2 טמך תקרי | כן | מ המצות, אר"ז הלכ' פסחים
 רמט: כאן | ושמרתם את | מ ח' | ד המצות | 3 אטכ
 אר"ז: לא יחמיצו את המצות (כ המצות) | אר"ז: בא דבר
 מצוה | אטכ באת, דכ בא | אטכ אר"ז: על ידך | 4 וגו' | רק
 א | 5 | אתה אומר כן | טמ ח' | אכ אומר אילו צבאות
 ישראל | א אינן | 6 א ה' מא' מצ' | ט ת"ל צבאות אלו |
 7 א ארת צבאותי | 8 לדורותיכם | דמ ח' | כ וגו' | 9 א
 ודברים בפ' ב | 10 ט ושמרתם להביא | אכ היום וגו' | 11
 אסור | ד ח' מ ב' גו | שבות | ד ג' אסור | אטכמ וירט
 הראשון (מ ראשון) והאחרון (אמ ואחרון) | ט קרי | 12 אם
 וכו' | ד וירט הראשון והאחרון הרי הן וכו' | מ ירט ראשון
 ואחרון שאסור בהם משום שבות אף חש"מ וכו' | והאחרון |
 ט ח' | 13 אף | רק מ | מהוא | ט ח' | שהוא וכו' קדש | מ
 ח' | 14 | יהא וכו' | דטכ אינו דין שיהא אסור (ט שאסור) |
 וביום וכו' | דמ ח' | וגו' | רק ב'.

(י) 15 יום | אטכ ח' | יום וגו' | מ ח' | וגו' | וק ח' |
 אטכ קבעו הכתוב | 16 א לחדש וגו' לחדש בערב למה
 נאמר | בערב | ט ח' | אטכמ למה נאמר | מ לפי שנ' | 17 כ
 ולילות | יום | מ ח' | וגו' | דטמ ח' | לרבות | מ לפרש | 18
 א שאור וגו' | לא ימצא | כ ח' | טמ ימצא בבתיכם | א לא
 דברים שהן משום בל ימצא | ט בכל ימצא | אמ ובל יראה
 טבל יראה מגול | 19 ל ולא | לך | ד ח' | בכל גבולך | אטכ ח' | שהוא | א ח' | אכ בל | אטכמ ובל | ט חמץ מגול | 20 ולא וכו' |
 א ח' | טמ שאור בכל גבולך | הקיש | א ג' | על |

כרת: 3 מחמיצין וכו'. פירש כן לפי שכבר הפסיק ענין המצות ש"י ועיין ראב"ע ויומא לג', מגילה ו', וברש"י שם ורש"י כאן עה"ת: 4 יצאו אלא ביום. לעיל פ"ז ד"ה והיה היום וכו', ספרי דברים פ' קכ"ח ומדרש תנאים שם טז א (דף ז) ברכות ט: 7 צבאות ישראל. לקמן פרשה יד אדר"ג ג"ב פמ"ד: 10 ת"ל וכו'. ס"ל דושמרתם כאן לענין מלאכה נאמר ועיין רש"י: — שבות וכו'. עיין ריש הפרשה ורמב"ן. (י) 15 חובה. לעיל פ"ח: 17 לילות מנין. ס"ל מדכתיב ימים אין הלילות בכלל והיייתי אומר דגם הכתובים לענין בל יראה אינם כוללים אלא היום ועיין ברש"י ורא"מ שהאריך ורוצה לפרש המכילתא שלפניו על פי חמכילתא דרשב"י ולפי דעתי לא יתכן לפרש כן. ועיין חזקוני שהקשה ג"כ דהא כתיב לעיל מיום הראשון עד יום השביעי ותירץ בדוחק. ונבתי שינה כאן פיסוק המקראות ותרנג בניסן בארביסר יומין לירחא תכסון ית פסחא וברמשא דחמסר תיכלון פטירי עד יומא דעשרין וחד לירחא ברמשא דעשרין ותריין תיכלון חמיעא ע"כ וגושמע דמושך תחלת הפסוק בראשון וכו' לפסוק שלפניו ומלות בערב וכו' נמשכין למטה ועיין מ"ע וסהתרה: 18 בל יראה מנין. פירש מנין שעובר גם משום בל יראה והיה א"כ שני לאווין. המפרשים. ודוחק וגראה דחסרון בכאן וצריך להיות לא ימצא למח נאמר לפי שהוא אומר ולא יראה לך שאור בכל גבולך שבעת ימים (דברים טו ד) אין לי אלא בל יראה בל ימצא מנין ר"ל שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם אין לי אלא שאור שהוא עובר וכו', ועיין מדרש תנאים דברים דף צא: 20 הקיש וכו'. ספרי דברים פ"ט קלא, ביצה ז:

לשאר מה זה בכל יראה ובכל ימצא אף זה בכל יראה ובכל ימצא מה זה מחמשת המינין אף זה מחמשת המינין. בבתיכם למה נא' לפי שני' בכל גבולך שומע אני כמשמעו ת"ל בבתיכם מה בתיכם ברשותכם אף גבולך ברשותך. יצא חמצו של ישראל שהוא ברשות נכרי אף על פי שיכול לבערו אבל אינו ברשותו יצא חמצו של נכרי שהוא ברשות ישראל וחמץ שנפלה עליו מפולת אף על פי שהוא ברשותו אבל אינו יכול לבערו אתה אומר לכך בא או לא בא אלא ללמדך בבתיכם שבעה אף בגבולין לעולם. ת"ל ולא יראה לך שאור בכל גבולך ונומ' מה בתים שבעה אף בגבולין שבעה: כי כל אוכל מחמצת למה נאמר לפי שנא' כי כל אוכל חמץ אין לי לא חמץ שחייבין עליו כרת שאור מנין ת"ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה עד שלא יאמר יש לי בדין. מה אם חמץ שאינו מחמץ לאחרים חייבין עליו כרת שאור שהוא מחמץ לאחרים אינו דין שחייבין עליו כרת לא אם אמרת בחמץ שהוא ראוי לאכילה לפיכך יהו חייבין עליו כרת תאמר בשאור שאינו ראוי לאכילה לפיכך לא יהו חייבין עליו כרת ת"ל כי כל אוכל מחמצת ונכרתה אקרא אני את השאור ק"ו לחמץ מה אם השאור שאינו ראוי לאכילה חייבין עליו כרת חמץ שראוי לאכילה דין הוא שחייבין עליו כרת לא אם אמרת בשאור שהוא מחמץ לאחרים לכך חייבין עליו כרת תאמר בחמץ שאינו מחמץ לאחרים לפיכך לא יהו חייבין עליו כרת ת"ל כי כל אוכל חמץ ונכרתה כי כל אוכל מחמצת ונכרתה ונו' עד שיאמרו שני כתובין ואם לא לא שמענו: ונכרתה אין

3 יצא וכו'. עיין לקמן סוף פ"ו. ובמדרשבי"ו וספרי דברים פ' קלא, וכן בבבלי פסחים ה' ממעט חמצו של נכרי ברשות ישראל מן לך אבל מרבה לענין כל יראה בקבל עליו אחריות ופוסט בייחוד לו בית. וכן הוא ירושלמי פסחים כח ע"ד ועיין רש"י ורמב"ן עה"ת, אבל במכילתא דילן נשנה סתמא דפסטר בחמץ של נכרי ברשות ישראל ומדמי לה לחמץ שנפלה עליו מפולת ובענין חמצו של ישראל ברשות נכרי נראה דיש פלוגתא. דבחוסיפא פסחים פ"א הכ"א אירצא דנכרי שהלוח לאכילה על חמצו ואמר לו א"כ לא באמי קודם הפסח הרי הוא מכור דמורת לאחר הפסח ולהפך בישראל שהלוח לעכ"כ אסור וע"כ בדלא הרהינו אצלו מיירי דאל"כ פשיטא ואע"ג דהרמב"ם פ"ד הל' חור"מ וז"ה אינו מפרש כן לפי הפשט נראה כמו שכתבתי. אבל מן הרישא אין להוכיח איך הדין בחמצו של נכרי ביד ישראל ריש לומר דעובר לפי החוספתא ואעפ"כ לא נאסר חמץ משום דחמצו של נכרי הוא כסברת ר' יונה בירוש' שם ולענין משנתנו פ"ב מ"ג יש מקום עיין דלפי ג' הבבלי וכדמפרש אב"י דלמפרע גובה רחלוק על דחוספתא וכן אם נפרש דמשנתנו מיירי בגוונא דחוספתא אבל לפי פירוש רבא דמיירי בהרהינו אצלו אין להוכיח ממשנתנו לענין דיננו וכן הוא לפי גירסת הירושלמי דגורס במשנתנו להפך ברישא אסור ובסיפא מותר, וכן יחלוק ר"מ דבריייתא בבלי ל"א. על המכילתא ולפי הפירוש דמיירי בהרהינו אצלו סיפא דבריייתא דלא כהמכילתא ואין צורך להאריך בפרטים ועיין רמב"ם פ"ד מה"מ ה"ב ורא"ש פ"ק דפסחים וגרסו משונה במכילתא אבל נראה דאינו מעתיק רק הענין, ור"ן שם חזושי הלכות: 6 בבתיכם וכו'. כלומר דאסור ל"א ימצא דאמור בבתיכם לא ינהוג אלא שבעה אבל אסור לא יראה תאמר בגבולין ינהוג לעולם בחמץ שעבר עליו הפסח לכך נאמר ולא יראה לך וכו' בפרשה ראה ושם מפורש דשבעת ימים, מ"ע ושב"י. ויש לפקפק קצת בפירוש הזה

1 אטב זה בבל יראה (אכ) בל וכן בכולן אף (כ) ואף זה בבל יראה ומה זה בבל ימצא אף (ב) ואף זה בבל ימצא | 3 כ כשמועו, א כשמועו | אטב רש"י ורמב"ן: מה ביתך | אטבך ברשותך | 4 אטבך רמב"ן: שהוא יכול | אבל | מ ח' | 5 א ברשותו וחמץ | אבל | ד ח' | 6 אטבך ללמד | מ לבתי | מ ולגבולין | 7 ולא | ט ח', אד"מ | לא | בכל וכו' וגו' | כ ח' | וגו' | ט ח' | אמ גבולך שבעת ימים | אט בבתי | 8 אוכל | מ ח' | אט מחמצת ונכרתה | אטב לפי שהוא אומר | א חמץ ונכרת | אין לי אלא חמץ | ט ח' | 9 עליו | א ח' | ונכרתה | ט ח' | עד | וק ח', מ ועד | 10 ומה | אם | מ ח' | מ מחמץ את אחרים | ד אחרים | טב שמחמץ, א שמחמץ | 11 אטבך דין הוא | אכמ שיהו חייבין | עליו | מ ח' | מ שראוי | לפיכך וכו' כרת | מ ח' | לפיכך | א ח' | יהו | אטב ח' | 12 תאמר | כ אם תאמר | לפיכך | מ ח' | 13 אטב אני אקרא | את וכו' | מ לשאור וק"ו | א חמץ | ט ומה | אם | ד מ ח' | מ שאור | 14 אכ שהוא ראוי | שראוי | וק שאינו ראוי | ט חמץ לא כש"כ | מ דין הוא שיהא בכרת | אכ שיהו חייבין | ט אם לא | 15 מ שמחמץ | כ מחמץ | לכך וכו' כרת | מ ח' | לכך | א ח' | טב לפיכך | כמק מחמץ | 16 לפיכך | וק ח' | יהו | וק ח' | כי וכו' חמץ ונכרתה | א ח' | מ חמץ ונכרתה | א ח' | עד | א מחמצת עד וכו' | טב ונכרת | 17 ט מחמצת עד וכו' | וגו' | אכ ח' | כ שאמרו | ואם לא | מ ח' | אטב ואם לאו | לא שמענו | א ח' | ונכרתה | א ח' | ט ונכרת |

דחמץ שעבר עליו הפסח לא הוזכר כאן כלל על כן אפשר דצ"ל כהגהת הגר"א דמגיה יום אחד במקום לעולם ומולת מה בתים וכו' מוחק, ועיין לקמן סוף פ"ו: 10 שאור וכו'. מכילתא דרשב"י, ובבריייתא דפסחים מג' איתא להפך דמחמצת היינו שנתחמץ מחמת דבר אחר ועיין רש"י: 17 אין וכו'. לעיל סוף פרשה ח:

הכרתה לא הפסקה: הנפש היא מוידה דברי ר' עקיבא: מעדת ישראל שומע אני תכרת מעדת ישראל ותלך לה לעם אחר ת"ל מלפני אני יי' בכל מקום שהוא רשותי: בנר ובאורח הארץ לפי שהוא מעשה בישראל צריך להביא את הגרים אף בכל מקום שהוא מעשה בישראל <צריך להביא את הגרים>

- כל מחמצת לא תאכלו למה נאמר לפי שנאמר כי כל אוכל חמץ ונכרתה כי כל אוכל מחמצת ונכרתה אין לי אלא אלו תערובתן מנין ת"ל כל מחמצת לא תאכלו: בכל מושבותיכם תאכלו מצות למה נאמר לפי שנא' ואכלת לפני ה' אלהיך מעשר דגנך תירושך ויצהרך (דברים יד כג) הרי שהעלה מעשר שני לירושלם שומע אני יצא בו ידי חובתו משום מצה ת"ל בכל מושבותיכם יצא זה שאינו נאכל בכל מקום. ומנין שלא יצא לא בלחם הפנים ולא בשירי מנחות ולא בחלות תודה ולא ברקיקי נוזר ולא בככורים ת"ל בכל מושבותיכם תאכלו מצות יצאו אלו שאינם נאכלין בכל מושבותיכם משמע מוציא אני את אלו ומביא האספגנין והדובשנים והאסקריטין וחלות משרת ואשישה ת"ל לחם עוני יצאו אלו שאינם לחם עוני <דברי ר' ישמעאל וחכ"א יוצא בהם ובמעשר שני ומה ת"ל לחם עוני שלא ילוש לא בין ולא בשמן ולא בשאר כל המשקים אבל מקטף הוא מכולן. ר' אליעזר אומר יוצא בהם ובמעשר שני ומה ת"ל לחם עוני אלא מה לחמו של עני כל ימות השנה אשתו לשה והוא מסיק בתנור אף כאן היא לשה והוא מסיק בתנור. ר' יוסי הגלילי אומר הרי הוא

1 א הכרת | ד הפסק | מוידה | ט ח' | ולק אני מעדת ישראל
תכרת תלך | ל תולך | 2 א ונכרת מעדת | אטכמ אל עס |
אני ה' אש ח' | אני ל ח' | שהוא | אכ ח' | שהוא וכר | מ
אני | ק הוא רשותו | ט מקום ברשותי הוא | 3 הארץ | מ ח' |
לפני | מ ג' הארץ | ק שהוא עשה מעשה | בישראל | א ח' | א
צורך | את ד ח' | אף | א ח' | אף וכר | כ ח' | 4 מקום | ד
ח' | המוסגר ול ח' | צריך | מ ח' | א צורך | 5 כ לפי שהוא
אומר | כי וכר חמץ ונכרתה | אט ח' | 6 כי | מ ח' | אוכל | מ
ח' | פש לא חמץ גמור, ט לא חמץ תעלובתו | 7 כ תאכלו
מכל מקום | אטכ לפי שהוא אומר | 8 אכ דגנך וגר' | תירושך |
ט ח' | ויצהרך | טמ ח' | א והר | 9 מ יצא משום לפני ה'
ומנין שאין יוצא בו ולא בלחה"פ | אטכ יוצא | ד בה | ידי
חובתו | טכ ח' | ידי וכר יצא ש' | א ח' | ט מצה | ת"ל
וכר | מקום | טכ ח' | 10 ט מנין | טכ שאין יוצא | ש שאינו
יוצא משום מצה לא במעשר ולא בשתי הלחם ולא בלחה"פ |
כ לא משום שתי הלחם ולא בלחה"פ | א לא בשתי הלחם
ולא בלחה"פ | מ תודה ורקיקי | 11 כ שאין | 12 נאכלין | מ
נבללין | ט מוצא | טמ מושבות | אני | אטכ ח' | אכ את
האספגנין | א (הספגנים) ואת הדבשנין ואת האסקריטין | א
והאסקריטין | ט את הסופגנין ואת הדובשנין | מ את הסופגנין
והדבשנין | 13 אטכמ וחלת | המשרת, ט המסרת, א מסרת |
המוסגר ד ח' | אלו | מ ח' | ענין | מ ח' | 14 טמ בהם | א
אלא לא ילוש | וק לא בשמן | 15 כל | ד ח' | ט משקין אלא
מקטף | ט בהן | 16 לחם | מ ח' | אלא | טכ ח' | ימות | ד
ח' | אשתו וכר | מ הוא מסיק את התנור ואשתו לשה | 17 ט
אף מצה אשתו לשה | היא | אכמ אשתו | לשה | א ח' | בתנור
ד ח' | מ את התנור | הגלילי | ד ח' |

4 מעשה וכר. ספרי במדבר דף מב ומשמ מוכח דאין הפי' כמו שהבין רש"י כאן: 6 תערובתן מנין. דהן באזהרה והגר"א מגיה לפי שני' וכר' ונכרתה הרי עונש אזהרה מנין ת"ל כל מחמצת לא תאכלו אין לי אלא הם תערובתן מנין וכר', ועיין לעיל סוף פ"ח ונשנה ריש פ"ג דפסחים מכילתא דרשב"י, ירושלמי כט ע"ד, בבלי מג', ות"י כל עירובין דמחמץ לא תיכלין: 7 למה וכר' דפשיטא דהא חובת הגוף הוא ועיין קדושין לו: דרשו הכתוב לענין אחר ועיין רא"ם שהאריך: 9 ת"ל וכר' ומנין וכר' והא דפליגיהו לחמי בני אפרס משום דעל מ"ש היתה מחלוקת כמה תנאים ביחוד ועיין בה"מ ושי', ולגירסת הספריים דלא גרסו ת"ל וכר' הלשון מתוקן יותר. ועיין פסחים פ"ב מ"ה ותוספתא פ"א ח"ל מכילתא דרשב"י, פסחים לו ע"א וע"ב ולח. (ובמקום חלה הלכות בכסף נראה יותר לגרסו הלכות וכר' ולמחוק מלת חלה) וירושלמי כט ע"ב: 10 בשירי מנחות. ולא חשיב להו כאלו נלושין בשמן משום דאין בהם שמן הרבה, ועיין ירושלמי שם ובבלי לח: לענין חלות תודה: — בחלות תודה וכר'. עיין בפ' משנה ראשונה לחלה פ"א מ"ו: 11 בככורים: מכיל' דרשב"י, ס"ו דף רס, פסחים לו, ירושל' שם כט ע"ב: — יצאו אלו. בבלי פסחים לח, וכן ירושל' הקשו שם אמאי לא ממעט חלות תודה ורקיקי נוזר ממושבות. ועיין ס"ו הנ"ל ות"כ אמור פרק יא הלה ד: 12 האספגנין. אף מיד אחר כך שתרגם אונקלוס רקיקים אספגנין דהא חזכיר לעיל ורקיקי נוזר אלא הוא לחם שבילתו רכה, ובתוספתא פרק א ה"ל מחלק בין עשין באור ובין עשין בחמה אבל מיד אחר כך דה"ל סותב דאין יוצאין באספגנין ואפס דהיי' בפסח השנית אשירת לשון. ועיין בבלי לו, וירוש' חלה כז ע"ד: 13 משרת. תרגום של מחבת: — ואשישה. ספרי פיסקא קל, מ"ת דברים דף צא, בבלי פסחים לו, ירושל' כט ע"ב ובתוספתא שם ה"ל חסרה מלת אשישה: 14 בין וכר'. אבל אינך אינם מצה עשירה, ועיין מכדרשב"י, מ"ת דברים דף צא, ירושל' שם ובבלי לה. ולו, ותימה גדולה על סוגית הבבלי דקורא לין ושמן מי פירות וס"ל דאין מחמצין והלא יין ושמן בכלל שבעה משקין הן שמכשירין ואין להם דין מי פירות לשום ענין: 17 לשה וכר'. מ"ת דברים דף צא ומכדרשב"י.

אומר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות (דברים טו ג) שומע אני אף מעשר שני במשמע ת"ל לחם עוני יצא זה שאינו נאכל אלא בשמחה.

ויקרא משה לכל זקני ישראל מלמד שעשאן ב"ד: ויאמר אליהם הדבר מפי משה לאמר לכל ישראל דברי ר' יאשיהו ר' יונתן אומר הדבר מפי משה לאמר לזקנים והזקנים לאמר לכל ישראל גם לו ר' יאשיהו אחד זה ואחד זה מה נשתנה הדבר הזה מכל הדברות שבתורה שכולן היו מפי משה לאמר לכל ישראל אף כאן הדבר מפי משה לאמר לכל ישראל ומה ת"ל ויאמר אליהם לא שמשו חלק כבוד לזקנים וכן הקב"ה אמר למשה משה חלק כבוד לזקנים שנאמר לך ואספת את זקני ישראל וגו' (שמות ג טז) וכתוב וילך משה ואהרן ויאספו את כל זקני ישראל (שם ד כט).

משכו וקחו לכם צאן משכו מי שיש לו וקחו מי שאין לו רבי יוסי הגלילי אומר משכו ידיכם מע"ז והדבוק במצוה רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך שלעולם נמנין על הפסח ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחטו ובלבד שיניח את הפסח כל שהוא ר' יצחק אומר בא הכתוב ללמדך על בהמה דקה שהיא נקנית במשיכה. ושחטו הפסח מצוה שישחטנו לשמו אבל שחטו שלא לשמו עבר על מצוה שומע אני יוכשר ת"ל משכו וקחו לכם שנה עליו הכתוב לפסול מכאן אמרו כל הזבחים שלא נזבחו לשמן כשרין אלא שלא על לשום חובה לבעלים חוץ מן הפסח ומן החמאת.

(יא) 3 ב"ד. בפסיקתא וזרתי מוסיף שני זקני ישראל: אחד זה וכו'. כלומר בין שנזכרו הזקנים בין שלא נזכרו הדבור לכל ישראל, א"נ בין זקנים ובין ישראל שוים הם וכולם שמעו מפי משה, ז"ל. ובא"צ וא"א מחקו אלה המלות לגמרי. ועיין לקמן פרש"ט דבור המתחיל זאת חקת הפסח ומשפטים פ"ב ד"ה עיזב תעזוב עמו משמע קצת שהיה לשון זה מורגל בפי ר' יאשיהו: 7 ומה ת"ל. מהר"ס הגיה ומה ת"ל לכל זקני ישראל, וכן הוא במדרש חכמים ובד"פ ליוורנו להגירסא ומה ת"ל לאמר וגו'. וא"צ להגיה ואדרבה היתרון להגירסא שלפנינו ומקשה מאחר דדבר לכל ישראל מדוע כתיב ויאמר אליהם כאלו היה הדבור להם לבד ומתוך שחלק כבוד לזקנים ולא נזכר מה היה הכבוד הזה וברמב"ן פירש שמשח קרא לזקנים והם אספו אליו כל ישראל וזאת היתה כבודם. אבל מדקאמר מה נשתנה דבור זה וכו' משמע כפירוש רש"י דבתחלה דבר לזקנים ואח"כ לכל ישראל כמו בשאר הדברות, ואם כן היה אפשר לפרש דבזאת היתה להם מעלה יתירה. אבל אפשר לומר גם כאן שהדבור היה בפעם דוואת כלולם ביחד והא דקאמר מה נשתנה וכו' אינו אלא לומר דבמזל דשאר הדברות לא היו על ידי אמצעי אף כאן והא דחלק כבוד לזקנים דיינו שנתן ענינו בדרבם בשער הדבור כאלו היה הדבור להם לבד וכמו ומפרש במכילתא דרשב"י, ועיין פ"ו ושו"ט דף קלו וס"ז דף שבה: 8 כבוד וכו'. עיין ספרי במדבר צג ושו"ט: 11 שאין לו. במכילתא דרשב"י בשם ר"ע, ועיין פ"ו ושכל טוב צד קלה ורש"י: 12 מע"ז. לעיל פרש"ה רבה פט"ו ס"ב ובמכילתא דרשב"י בשם ר' אליעזר, וגרסת הרא"ם ר' אליעזר הקפ"ר, ובפ"ו בשם ר' יוסי, ובש"ט דף קלו כלפנינו ואחרי הפירוש הזה נמשך ת"י: 13 שלעולם וכו'. לעיל פרשה ג ושו"ט שם: 14 במשיכה וכו'. מכילתא דרשב"י, ירושל' קדושין ט ע"ב. פ"ו ושו"ט שם, ובעל מ"ע בהשמותיו מראה מקום כאן על החזקתו שפירש משכו את עצמכם למשפחותיכם וקחו לכם צאן דוגמת ומשכתי אליך אל בנל קישון ועל דרך הזה פירש גם כאן ר' ישמעאל מלת משכו: 15 לשמו. פסיקתא וזרתי, שכל טוב דף קלה: 16 ר"ל משכו וכו'. באפט צדק הגיה תלמוד לומר ואמרתם זכר פסח הזה, וכן הגיה מהר"ס וכן הוא במדרש תנאים, ועיין מכילתא דרשב"י.

לא וכו' חמץ דמ' ח' כ חמץ וגו' | אט' ימים וגו' | ד תאכלו | 2 כמ במעשר | ט משמע | זה | אטכמ מעשר שני | מ אלא בשמירה- (יא) 3 כ ישראל וגו' | אטכמפ מגיד | 4 טפ הדבור | הדבר | ד ג' יצא | מ משה לכל ישראל שני דבור | כל עדת ישראל דברי ר' יאשיהו | לאמר לכל | כ"ה גס פ ורמב"ן וחי ד | ד לישראל | 5 ט"פ הדבור וכן ט בס' | לאמר בפ"א | מ ש ח' | אטכמפ ורמב"ן: וזקנים | לאמר דמ' ח' | כ נמו לו ר' אומר אחד וכו' | אחד וכו' | זה | טמ ח' | 6 ט מכל הדבור | אטכ שכל הדברות שבתורה הדבור נאכ הדבר | מפי | שכולן וכו' | מ הדבר מפי משה | 7 לכל ישראל | ד לישראל | ק לישראל לאמר | ל לאמר | וגו' | כ הדבור | ומה ת"ל | ק ח' | ול גוסף ויאמר אף | א ואף | ט הדבור | ומה ת"ל | ק ח' | ול גוסף ישראל לחלוק כבוד לזקנים שני לך וכו' | 8 א משה | אט כ ה"ה (אכ הקב"ה) אמר לו חלוק | 9 וגו' | אטמ ח' | וכתוב וכו' | אט וכן עשה משה (א ג' שני' וילך משה) ואהרן ויאספו | כמ ויאספו וגו' | א מל וגו' | במקרא: זקני בני ישראל | 11 לכם צאן | כ ח' | צאן | ד ח' | מל | כ ח' וכן בס' | 12 ידיכם | ד ח' | מ מע"ז ידיכם | כ והדבוק | אטלפ במצות, כמ למצות | ד ללמד על כל העולים למנין על הפסח וכו' | מ ללמדך שלעולם נמנין ומושכין את ידיהם ממנו עד שישחטו ר' יצחק | 13 ל מושכין | את | ט ח' | א בלבד | ט שלא יניח את הפסח כמות שהוא | 14 הכתוב | מ ח' | ד הפסח | אט ללמד | ט הבהמה | מ שנקנית | טכ שתהא | 15 ושחטו | ד ג' את | א שישחטוהו | אבל | מ ח' | אטכ אבל אם | ט המצוה | ט יכול | 16 אטכמ יהא כשר | מ ת"ל ואמרתם זכר פסח הוא | לכם | אטכ ח' | אטכמל שנובחו שלא לשמן | 17 אטכמ עלו לבעלים לשם (א לשום, כ משום) חובה | מ והחטאת |

ולקחתם אגודת אוזב. מכאן אתה למד כל הלכיות שבתורה הואיל ונאמרו לקיות בתורה סתם ופרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא אגוד' כך פורט אני לכל הלכיות שבתורה שאינם אלא אגודות: אוזב ולא אוזב יין ולא אוז' רומי ולא אוז' כחלית ולא אוז' מדברית ולא כל אוזב שיש עליו שם לווי:

- וטבלתם בדם. שיהא בדם כדי טבילה: אשר בסף מגיד הכתוב שעוקה חוקק בצד האסקופה ושוחט בתוכה אין סף לא אסקופה שנא' בתתם ספס את ספי וגו' (יחזקאל מג ח) וכתוב וינעו אמות הספים (ישעיה ו ד) דברי ר' ישמעאל רבי עקיבא אומר אין סף אלא כלי שנאמר והספים והמומרות (מ"א ו ז).

- והגעתם אל המשקוף מבפנים אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל וראיתי את הדם הנראה לי ולא לאחרים דברי רבי ישמעאל ר' יונתן אומר מבפנים אתה אומר מבפנים או אינו אלא מבחוץ ת"ל והיה הדם לכם לאות. לכם לאות ולא לאחרים לאות רבי יצחק אומר לא כי אלא מבחוץ כדי שיהו המצרים רואים ומעיהם מתחתכים: והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות שומע אני אם הקדים זה לזה לא יצא ת"ל ונתנו על שתי המזוזות ועל המשקוף הא אם הקדים זה לזה יצא נמצינו למדים שלשה מזבחות היו לאבותינו במצרים המשקוף ושתי מזוזות וכו': מן הדם אשר בסף עוד למה נאמר והלא כבר נאמר וטבלתם בדם אשר בסף >ומה ת"ל מן הדם אשר בסף< לפי שהוא אומר ולקחו מן הדם ונתנו שומע אני טבילה אחת לכולם ת"ל

1 ולקחתם] וק' ג' לכם | אטכ' דן | מ לכל | רכ לקיות | שבתורה] ר' ג' שאינן אלא אגודות | 2 ט ונאמר | ונאמר] רכ ג' כל | לקיות וכו' | א' ח' | ד הלכיות | רכ שבתורה | לך] כמ' ח' | שאינה וכו' | מ שהיא אגודה | כ שאינן אלא אגודת אף פורט אני | 3 אגוד' | ד ג' אוזב | כף] דט' ח' | ארכ כל | ד לקיות | טבלמ אגודה, ק אגוד' | א איוביון | 4 א כחלית...רומי | ט רומית | מ ולא כחלית ולא מדברי | ולא אוזב כחלית | ט ח' | אטכמ' לו | מ כל שם לווי | 5 אט בדם אשר בסף | כ כדי שיהא | הכתוב | מ ח' | 6 ל וחוקק | חוקק] אוטכך חוצץ | אטכ האסקופה | מ שאין | ט איסקופה | שני' וכו' עד וכו' ש' טו | ט ח' | כ נתתם | ד את ספס | כ ספס וגו' | את | ד תחת | וגו' | מ ח' | 7 מ וכתיו, א ואומר | אכ הספים וגו' | 8 אכמ' הספים | במקרא: והספות | א והמומרות וגו' | כמ' המומרות והמורקים | ב והמזבחות | 9 א המשקוף וגו' | אתה וכו' מבפנים | מ ח' | וכן בס' | 10 א הדם וגו' | 11 אתה א' מבפנ' | א ח' | לכם | מ ח' | לאות בפ' א | ד ח' | 12 כ] מ נאמר | אמ' שיהו מצריים | לב המצריים | כ מעיהם | 13 ואל וכו' המזוזות | רק מ | 14 ועל המשקוף | ד וגו' | לוח | ג' לא | 15 מ | ששלשה | במצרים | רק א | ככ לאבותינו וגו' מן הדם | המשקוף ושתי המזוזות וכו' | מ ח' | וכו' | א ר' ישמעאל אומר ארבעה הסף והמשקוף ושתי המזוזות | 16 בסף | ט ח' | עוד | רק אכ | המוסגר דט ח' | 17 מ לפי שני' | כ ולקחתם | ונתתן | רכ ח', א ג' וגו' |

אבל כבר העיר בשבות יהודה דיש לפקפק בהגהה זו מדלא חזר בעל המכילתא וכפל הדרש לקמן על הפסוק ואמרתם ובה פסח כדרכו בכ"מ שדרש אחד מוסב על שני פסוקים ע"כ נראה דחסרה בתחלה הראיה דמצות לכתחלה שישחטנו לשמו ואפשר דהטעם משום דהמאמר הוהקא במקום אחר לכאן וצריך להיות בסוף ת"ל משכו וקחו לכם ושחטו הפסח שנה וכו'. ועיין ספרי דברים פיסקא קכח, תוספתא פסחים פ"ג, ירושלמי שם לא ע"ד, זבחים 2 לקיות בתורה סתם. פרה אדומה מצורע ולולב ד"ר. אמנם לענין מצורע ויקרא יד ו' לא מצאנו שדרשו כן, אך בח"כ פרק א ה שונה בסתם כיצד הוא עושה נוטל ארו וכו' וכו' וכו' בשירי הלשון מבלי ראיה מן הכתוב וגבי פרה חקת יט ו יח משמע דלא דרשו לקיחה בספרי צד קנו וקסו אלא לענין ג' קלחים אבל לא לענין אגד ובפירוש תנן פרה פ"א מ"ט דאגד אינו מעכב באיוב דטבילה וגבי איוב שהיו משליכין לתוך שריפת הפרה תניא בימא מא. למה כורכן כדי שיהיו כולן באגודה דברי רבי, ראב"ש אומר כדי שיהיו בהן כובדי ועיין בת"י שם שכתבו בשם ריב"א דמספיקא ליה אי ילפינן מאגודת איוב דמצרים ולא מצינו הלמוד לענין אגד בפיר' אלא גבי סוכה דשם איתא להדיא בת"כ אמור פרק טו א פלוגתא בין ר"י וחכמים לענין זה. ועיין סוכה יא. יג. ותוספ' ד"ה מצות וסוכה לג', מנחות כז, ותוספתא פ"ב ה"י סוף דבר דרבנן אינן מדמין רק איוב לאיוב להצריך ג' קלחים מדכתוב גבי פסח מצרים אגודה, ועיין מכ' דרשב"י: 4 לווי. ספרי במדבר צד קנו וש"ג, ועוד פרה פ"א מ"ז נגעים פ"ד מ"ז ת"כ מצורע פרש"א טו חולין סב. ורש"י: 5 כדי טבילה. ולא המספג, ועיין ספרי במדבר צד קט וחזיתם צג. ובש"י דחה זה הפירוש מחמת דקדוק ופירוש בדרך רחוק דבא למעט אם קבל פחות מכדי הוייה בכלי זה ופחות מכדי הוייה בכלי אחר וערבן וא"ג: 6 חוקק. תפסות בגרסת מ"ח אבל גם הגרסא חוצץ יש לפיכח. עיין אהלות פרק טו משנה ה: 14 נמצינו וכו'. עיין כ"ז לעיל פרשה ו: לפי שהוא אומר וטבלתם וכו', ובא"צ מגיה דכן צ"ל ואפשר לקיחור ונתינור אחרת:

17 לפי שהוא וכו'. בש"י הניח בצ"ע מפני מה ל"א קאמר דמשום דכתיב ולקחו ונתנו נקט פסוק זה דס"ד דמשמע יותר

והגעתם אל המשקוף ואל שתי המזוזות מן הדם אשר בסף על כל הגעה טבילה:
ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר מגיד משנתה רשות למשחית לחבל
אינו מבחין בין צדיק לרשע שנא' לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך וגו' (ישעיה
כו כ) ואומר הנני אליך והוצאתי חרבי מתערה והכרתי ממך צדיק ורשע (יחזקאל
5 כא ח) ואומר והיה בעבור כבודי (שמות לג כב).

עד בקר. ללמדך כשתצא לדרך הכנס בכי טוב וצא בכי טוב וכן אתה מוצא
שהאבות והנביאים נהגו בדרך ארץ וישכם אברהם בבקר (וכראשית כב ג) וישכם
יעקב בבקר (שם כח יח) וישכם משה בבקר (שמות לד ד) וישכם יהושע בבקר
(יהושע ג א) וישכם שמואל לקראת שאל בבקר (ש"א טו יב) והלא דברים ק"ו והלא
האבות והנביאים שהלכו לעשות רצונו של מי שאמר והיה העולם נהגו בדרך ארץ
שאר בני אדם עאכ"ו וכה"א תשת חשך ויהי לילה (תלים קד כ) וא"ו הכפירים שואנים
לטרף ואומר נתן להם ילקוטון וגו' ואומר תזרח השמש יאספון וגומר מכאן ואילך
יצא אדם לפעלו ולעבודתו עדי ערב ואומר מה רבו מעשיך יי' וגו'.

ועבר ה' לנגוף את מצרים וגומר. רבי יהודה אומר כמלך שהוא עובר
ממקום למקום <ד"א ועבר ה' נתן הוא עברתו ויראתו במצרים אין עברה אלא ועם
שני ישלח בם וגו' (תהלים עח מט) וכת' יום עברה היום ההוא (צפניה א טו) וכת'
הנה יום ה' בא אכורי ועברה וגו' (ישעיה יג ט) וכת' ובכל כרמים מספד כי אעבור
בקרבהך נאם ה' (עמוס ה יז) >

וראה את הדם. היה ר' ישמעאל אומר והלא הכל גלוי וידוע לפנינו שנאמר

1 טבילה. מדכתיב אשר בסף ולא ממה שנשאר באיוב אחר
כל הוניה והוניה, ובמ"ס פירש דמן הדם דייק וכן ת"כ חובה
פרשה ג ח ט, עיין סתת"ה שם, ובהים צג, מנחות ז: ת"כ
מצירע פרק ג ט, ספרי במדבר צד קדו ועיין רש"י: 5 בעבור
כבודי. ברייתא דר"י פ"ת, ס"ז צד רנ"ו, ילקוט מלכים רמז
קפט, בבא קמא ס: 6 ללמדך וכו', בא"צ מוחק מלור
ואומר שבג' הדפ"ר וגורס ד"א ואתם לא תצאו וגו' ללמדך
ומלשון רש"י משמע דס"ל דדרשה אחת היא שכתב שמאחר
שנתנה רשות וכו' אינו מבחין וכו' לרשע ולילה רשות
למחבלים וכבר טען עליו הרמב"ן ודעתו דמתחלה אמר
משנתנה רשות לפי שהקב"ה עבר במצרים וספקלטורים
לפניו ואח"כ אמר דלפיכך אין אדם רשאי לשנות דרך
העולם ולצאת בלילה לפי שהוא זמנן של חיות ובמ"ע מקיים
גרסת הדפוס וכתב דהמדרש הועתק ממקום אחר לבאן
ואפשר דכן הוא אבל בזה לא הונח לנו ובמלות ללמדך
מתחיל לדעתנו מדרש אחר וצ"ל עד בקר (או ד"א עד בקר
ללמדך וכו') ועיין בסתת"ה שכתב ששני הפירושים תלויים
בפלוגתא דר' יאשיה ור' יונתן לעיל בפרשה ז, דלר' יאשיה
ופסעתי הוא מענין דלוג ואם היה המצרי בבית ישראל לא
נכנס המשחית אל הבית כלל מפני שאינו מבחין ומטעם זה
ג"כ לא יכלו לצאת, והפירוש השני כר' יונתן דופסעתי הוא
מענין חיים וכשהיה מצרי בבית ישראל היה נכנס והבחין
וע"כ לדעתו הטעם שלא יצאו אינו מפני המשחית רק שיצאו
בכי טוב: — הכנס. פסחים ב' תענית; בבא קמא שם,
חולין צא. בראשית רבה פצ"ב ס"ב: 7 וישכם וכו'.
תוספות פסחים ז' ד"ה שג': 13 ואומר וכו'. מהר"ס מוחק
זה וכן בא"צ: 14 כמלך וכו'. לעיל פרשה ז:

אחת] מ' ח' | ול' בכולם | 1 ואל וכו' בסף] וכך ח', ל וגו' |
ואל שתי המזוזות] מ' ח' | ט ועל | מן וכו' בסף] ט ח' | א
הדם וגו' | על הגעה טבילה על כל כו' | 2 איש וכו' בקר]
ד ח', אך וגו' | א מגיד שמרשות נתנה | כ מי שנתנה | א
טמ למלאך | לחבל] ט ח' | כ לחבל למלאך, 3 ט אין | ק בן |
וסגור וכו' | אטכ וגו', מ ח' | 4 ואומר וכו' בקר | ט ח' |
ואומר] כ ח' | א חרבי וגו' | והכרתי וכו' | כ ח' | 5 | א
כבודי וגו' | ללמדך | דל כבודי ואומר (ל ח') ואתם ל"א
תצאו וגו' | ללמדך, רמב"ן: כבודי ללמדך | 6 אטכמ ללמדך
שתהא נכנס בכי טוב ויוצא בכי טוב | ד מוצא באבות
הראשונים נהגו | 7 אט שהיו אבות והנביאים נוהגין (א
נהגו) | מ היו נוהגין כן בד"א | אט שני' וישכם | 8 בבקר
בפ' א | מ ח' | וישכ' יעק' וכו' משה בבקר] א ח' | וישכם
יהושע בבקר] ט ח' | 9 אטכמ ויהי | א הדברים | והלא
בפ' ב | לך ומה, אט ומה אם, מ מה | 10 דטמ אבות | ד
ונביאים | אך הלכו, מ שהיו הולכין | אט רצון | של] אך
ח' | מ שלמקום | כ למי שאמר | והיה וכו' הקל ע' חס' ש' |
א ח' | 11 ט עאכ"ו שאר כל אדם | מ וכן ואומר | ואומר] מ
ח', טכ וגו' | 12 מ לטרף ולבקש מאל אכלם תזרח וכו' |
ואומר] טכ ח' | וגו' | ט ח' | ואומר] כ ח' | יאספון | כ
ח' | וגו' | טמ ח' | 13 ולעבודתו וכו' | מ ח' | ולעבודתו וכו'
ערב] ט ח' | עדי ערב] כ ח' | ט ח' | כלם בחכמה עשירת |
14 וגו' | טכמ ח' | מ למלך | 15 המוסגר ד ח' | ט ד"א

נותן אני עברתי וראיתי | ויראתו] מ' ח' | ט על מצרים | מ ואין | 16 שני' וכו' נאם ח' | ט וכו' | וגו' וכו' נאם ח' | מ ח' |
19 מ ר' שמעון אומר והכל הכל | היה וכו' | ואמר] ט ח' | וידוע] טכמ ח' | כ לפניך | שנאמר וכו' לעולה כע' חס' ש' | ז | טכ

- ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרי (דניאל ב כב) ואומר גם חשך לא יחשיך ממך (תלים קלט יב) ומה ת"ל וראה את הדם אלא בשכר מצות שהם עושים הוא נגלה עליהם וחם עליהם שנאמר ופסח ה' על הפתח ואין פסיחה אלא חיים שנאמר כצפרים עפות כן יגן ה' על ירושלם גנון והציל פסוח והמליט (ישעיה לא ה). ד"א וראה את הדם רואה הוא דם עקדתו של יצחק שנא' ויקרא אברהם שם המקום ההוא ה' יראה (בראשית כב יד) וכת' ובהשחית בעם ראה (ד"ה א' כא טו) מה ראה ראה דם עקדתו של יצחק שנא' אלהים יראה לו השם לעולה (בראשית כב ח).
- ופסח יי' על הפתח ולא יתן והלא דברים ק"ו ומה אם דם פסח מצרים הקל שאינו אלא לשעה ואינו נוהג ביום ובלילה ואינו נוהג לדורות נאמר בו ולא יתן המשחית מזוהה שהיא חמורה שיש בה עשרה שמות מיוחדין ונוהגת ביום ובלילה ונוהגת לדורות על אחת כמה וכמה שלא יתן המשחית אלא מי גרם עונותינו שנאמר <עונותיכם המו אלה וגו' (ירמיה ה כה) וכתוב> כי אם עונותיכם היו כבדילים ביניכם ובין אלהיכם וחטאתיכם הסתירו מכם פנים משמוע (ישעיה נט ב).
- ושמרתם את הדבר הזה. להביא פסח דורות שלא יביא אלא מן הכבשים מן העזים דברי ר' אליעזר: לחק לך ולבניך למה נאמר לפי שהוא אומר ולקחו מן הדם שומע אני אף הנשים במשמעו ת"ל לחק לך ולבניך האנשים ולא הנשים.
- והיה כי תבאו אל הארץ תלה הכתוב לעבודה זו מביאתן לארץ ולהלן. כאשר דבר והיכן דבר והבאתי אתכם אל הארץ וגו' (שמות ו ח) כיוצא בדבר אתה או' הוא אשר דבר יי' שבתון (שם טז כג) והיכן דבר והיה ביום הששי וגו' כיוצא בדבר אתה אומר הוא אשר דבר יי' לאמר בקרובי אקדש וגו' (ויקרא י ג) והיכן דבר ונועדתי שמה לבני ישראל וגו' (שמות ט מג) כיוצא בדבר אתה אומר פחדכם ומוראכם יתן יי' כאשר דבר (דברים יא כה) והיכן דבר את אימתי

וגו' | שני' | כ ח' | 1 ונהורא וכו' | כמ ח' | ואומר | כ ח' |
 וק ואמ' | ואומר וכו' | ממך | מ ח' | | כ ממך וגו' | 2 וק
 לשכר | כ לשם ועל הגליון לשכר | כ מצוה | 3 עליהם
 בפ' א | כמ ח' | | כ אין פיסוח | מ חיסה | כ חיים | ק חיים |
 4 קן וכו' | מ ח' | כ וגו' | ד"א | דכ ח' | 5 שני' וכו' | יצחק
 מ ח' | | כ אברהם וגו' | 6 בעם | במקרא ליתא | 7 לעולה | כ
 מ ח' | 8 ולא יתן | רק מ | טכמ והרי | מ מה דם | 9 ט
 שלא היה אלא | אט לפי שעה | מ לשעה אחת | ט כתי'
 לא יתן | א לא | 10 שהיא | אטכמ ח' | ט מיוחדת | ונוהגת
 בפ' א | ו ונוהגין | כ נוהגת | וכן בסמוך | 11 א לא | א
 המשחית וגו' | אלא מין | אטכמ ומי | 12 המוסגר אר ח' |
 כ עונותינו | וגו' | רק ט | טכ ואומר | אט | עונותיכם |
 מ ח' | א המה מבדילים וגו' | ביניכם וכו' | כמ ח' | ט וגו' |
 13 במק' | לבין | במק' | פנים מכם | 14 א הוה וגו' | דורות |
 א ח' | 15 דברי ר' אליעזר | ט דכתיב | ט ולבניך עד עולם | מ לפי שני' | 16 מן הדם | א ח' | מ הדם ונתנו | אטכ

10 מיוחדין. בא"צ מחק מלה זו: 11 שלא וכו'. מנחות לג: ע"ז יא, ירושלמי פאה טו ע"ד, רמב"ם פ"ה מהלכות תפילין הלכה ד: 14 דורות. דסלקא דעתך אמינא דדוקא בפסח מצרים כן להראות ששוחט יראתן בפניהם מ"ס: 16 הנשים. לענין פסח מצרים איצטריך משום דעדן העבודה לא היתה בכהנים, ובש"י נראה שהבין דאף לדורות צריכא משום דאע"ג דכבר כתיב וזרקו בני אהרן ונתמעטו נשים מזריקה ס"ד דגבי פסח כשרים מפני שאף הם היו באותו חנם ונשים בראשון חובה, ועיין ד"ר וקדושין לו: (יב) 17 מביאתן וכו'. ופסח שעשו במדבר על פי הדבור היה, ועיין ראב"ע וברא"ם כתב בתחלה דברייתא זו חולקת על הספרי במדבר צד טא ואח"כ כתב דאפשר דמאי דקאמר בספרי בגנות ישראל מדבר היינו שנשתהו כל כך במדבר: 18 והיכן דבר וכו'. עיין כל זה ילקוט המכירי ישעיה ב דף ה: 20 בקרובי וכו'. מכילתא ממלאים שממיני לו זבחים קטו: 22 פחדכם. ספרי דברים פיסקא נב, מדרש

א ח' | 15 דברי ר' אליעזר | ט דכתיב | ט ולבניך עד עולם | מ לפי שני' | 16 מן הדם | א ח' | מ הדם ונתנו | אטכ
 מ במשמע | ט אבל לא | ולא וכו' הלילה עמוד מב שורה יג | א ח'.

(יב) 17 ט תבא | מ הארץ אשר יתן ה' לכם | טכ חזאת | ולהלן | מ ג' שבשבילה תכנסו לארץ | 18 מ על הארץ | וגו' | כ
 מ ח' | ט אשר נשאתי וגו' | 19 ט וילקוט המכירי ישעיה כיוצא בו הוא וכן בכולן | כמ שבתון שבת קדש | טכמ הששי
 והכינו (טמ ג' וגו') | 20 כ כיוצא בו הוא וכן בכולן | לאמר | כש, ש"ג ח' | וגו' | טכמ ח' | 21 מ ונועדתי לך שם ונקדש
 בכבודי | לבני וכו' | כ ח' | וגו' | ט ח' | 22 יתן וכו' | כמ ח' | ט ח' אלהיכם וגו' והיכן, ל' ח' וגו' כאשר דבר לכם |

אשלח לפניך והמותי את כל העם וגומר (שמות כג כז) כיוצא בדבר אתה אומר כי ירחיב ה' אלהיך את גבולך וגו' כאשר דבר לך (דברים יב כ) והיכן דבר כי אורישי גוים מפניך והרחבתי את גבולך (שמות לד כד) ואומר ושתי את גבולך מים סוף וגו' (שם כג לא) כיוצא בדבר כי ה' אלהיך ברכך כאשר דבר לך (דברים טו ו) והיכן דבר ברוך תהיה מכל העמים (שם ז יד) כיוצא בדבר אתה אומר וה' האמירך היום להיות לו לעם סגולה (שם כו יז) והיכן דבר והייתם לי סגולה (שמות יט ה) כיוצא בדבר אתה אומר ולתתך עליון וגומר (דברים כו יט) והיכן דבר ונתנך ה' לראש ולא לזנב (שם כח יג) ולהיותך עם קדוש כאשר דבר (שם כו יט) והיכן דבר והייתם לי קדושים וגו' (ויקרא כ כו) > כיוצא בו כה אמר ה' שימו איש חרבו על ירכו (שמות לב כו) והיכן דבר וזבח לאלהים יחרם (שם כב יט) < כיוצא בדבר אתה אומר שמעו שמים והאזיני ארץ כי ה' דבר (ישעי' א כ) והיכן דבר האזינו השמים ואדברה דברים לב א) כיוצא בדבר אתה אומר ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דבר (ישעי' מה) והיכן דבר ראו עתה כי אני אני הוא (דברים לב לט) כיוצא בדבר אתה אומר אם תאבו ושמעתם ואם תמאנו ומריתם וגומר (ישעי' א יט—כ) והיכן דבר והבאתי עליכם חרב נוקמת וגו' (ויקרא כו כה) כיוצא בדבר אתה אומר כלע המות לנצח וגו' (ישעי' כה ח) והיכן דבר אני אמת ואחיה וגומר (דברים לב לט) כיוצא בדבר אתה אומר או תתענג על ה' וגו' (ישעי' נח יד) והיכן דבר ירכיבהו על במותי ארץ וגו' (דברים לב יג) כיוצא בדבר הנה באה ונהייתה נאם ה' הוא היום אשר וגומר (יחזקאל לט ח) והיכן דבר אשכיר חצי מדם (דברים לב מב) כיוצא בדבר אתה אומר וישבו איש תחת גפנו וגו' (מיכה ד ד) והיכן דבר ונתתי שלום בארץ (ויקרא כו ו) כיוצא בדבר אתה אומר ולא יהיה שריד וגו' (עובדיה א יח) והיכן דבר וירד מעקב והאכיר שריד וגו' (במדבר כד יט) כיוצא בדבר אתה אומר וה' פקד את שרה וגו'

תנאים שם דף מה: 2 כאשר דבר ספרי דברים פס' עה, מדרש תנאים שם דף נב: 5 ברוך וכו', וכן הוא במדרש תנאים שם דף פא אבל בספרי פס' קטז ברוך אתה בעיר: 6 והייתם וכו', כן הגיה בא"א, מהר"ס, זי"ג וא"צ, וכן הוא ברש"י כי תבא: 7 והיכן דבר ונתנך וכו', במ"ע מוחק זה יען כי מקרא ונתנך וכו' מאוחר למקרא ולתתך עליון וע"כ גורס כיוצא בו אתה אומר ולתתך עליון ואומר ולהיותך עם קדוש כאשר דבר והיכן דבר והייתם לי קדושים ואף כי יפה הקשה אין להגיה בשביל כך גרסת הספרים אלא אשגרת לשון היא מלעיל ובאמת היה ראוי להיות והיכן עשה והיית רק למעלה וכו' כאשר הוא במדרש תנאים יא ו דף נז: 9 קדושים. רש"י כי תבא שם: — שימו וכו'. רש"י כי תשא וכן ילקוט שופטים מג, ועיין אלהיו רבדו פרק ד דף יז: 16 ואחיה: ספרי דברים פס' קטז ומדרש תנאים שם דף יג: 18 באה. וקודם לזה כתוב לעיט צפור כל כנף וכו' נתתיך לאלהה ועל זה מביא הראיה ממה דכתיב אשכיר חצי וכו' וחרבי תאכל בשר, ועיין ספרי דברים שם

1 לפניך וכו' | כ ח' | והמותי וכו' | המכירי טמ ח' | ק כל הגוים | 2 ה' וכו' | כ ח' | אלהיך | ט ח' | את וכו' | מ ח' | כאשר וכו' | לך | ט ח' | 3 והרחבתי את גבולך | טכ ח', ד וגו' | ואומר רק כ | ואומר וכו' | וגו' | המכ' | מ ח' | מים וכו' | טכ ח' | 4 וגו' | טכ ח' | כי | וק ח' | כמ ח' | אהיך (מ ח') | ברכך וה"ד | ט ברכך וגו' | וה"ד | 5 כיוצא וכו' | לי סגולה | המכירי ישעיה ח' | 6 היום | מ ח' | להיות וכו' | דט כ ח' | ל וגו' | דטכ והיכן דבר את ה' | האמרת היום | ט ג' וגו' | 7 ט עליון על כל וגו' | והיכן | וגו' | כמ ח' | ולא לזנב | כמ ח', ט וגו' | ולהיותך וכו' | קדושים וגו' | ט המכ' ח', דכמ ואומר והייתם לי | ק ח' | וכו' | 9 וגו' | כמ ח' | המוסגר רק מ וילק' שופטים רמז מג אבל בילק' שם ג' לה לקמן קודם זאב וכו' כאשר עמ' חס' שו"ר רש"י כי תשא לב כו: 11 כי ה' דבר | טכמ ח' | ואדברה | כ ח' | 12 כיוצא וכו' אני הוא | המכירי ח' | כאן וג' | לבבא זו לקמן אחר ואני אמת ואחיה | וראו וכו' | כמ ח' | 13 דבר | מ ח' | 14 אם וכו'

ושמעתי | ד ח' | ואם | טכ אם | מ תמאנו וגו' עד כי פי ה' דבר | וגו' | טכ ח' | 15 נוקמת | ט ח' | נוקמת | וגו' | כמ ח' | מ ובלע | 16 וגו' | כ ח' | כ ואחיה מחצתי ואני ארפא | וגו' | בפ"ב | מ ח' | 17 מ על ה' וגו' עד כי פי ה' דבר | 18 וגו' | טכמ ח' | מ ונהיתה וגו' | כי ה' אלהים | ט ח' | וה"ד | 20 ט גפנו ואיש רחצת תאננו | ט בארץ | וגו' | 21 מ לא | טמ שריד לבית עשו והיכן | מ ח' | דבר | 22 שריד וגו' | ט ח' | מ שריד מעיר | ט שרה כאשר אמר |

(בראשית כא א) והיכן אמר אבל שרה אשתך וגו' (שם יז יט) כיוצא בדבר אחר
אומר ויעש יי' לשרה וגו' (שם כא א) והיכן דבר ביום ההוא כרת יי' את
אברם ברית וגו' (שם מז יח) כיוצא בדבר אחר אומר ומכרתי את בניכם ואת
בנותיכם וגו' (יואל ד ח) והיכן דבר ויאמר ארור כנען וגומר (בראשית ט כה) כיוצא
בדבר אחר אומר ויי' אמר לכם לא וגו' (דברים יז טז) והיכן אמר כי אשר ראיתם וגו'
(שמות יד יג) כיוצא בדבר אחר אומר ואב וטלה ירעו כאחד וגו' (ישעיה סה כה) והיכן
דבר והשבתי חיה רעה מן הארץ (ויקרא כו ו) כיוצא בדבר אחר אומר מן הגוים אשר
אמר יי' (מ"א יא א) והיכן אמר לא תתחתן כם (דברים יז ג) כיוצא בדבר אחר אומר או
אמר שלמה יי' אמר וכו' (מ"א ח יב) והיכן אמר כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא מז ב)
כיוצא בדבר אחר אומר והיו לי אמר יי' צבאות ליום אשר אני עושה סגלה (מלאכי
ג יז) והיכן אמר והייתם לי סגלה (שמות יט ה) כיוצא בדבר אחר אומר והיה כל אשר
יקרא בשם וגומר (יואל ג ה) והיכן אמר וראו כל עמי הארץ (דברים כח ו) כיוצא בו
וגם מהם אקח לכהנים הלויים אמר יי' (ישעיה סו כא) והיכן אמר הנסתרות ליי' אלהינו
וגו' (דברים כט כח) אף כאן אתה אומר והיה כי תבאו אל הארץ וגו' תלה הכתוב
לעבודה הזאת מביאתן לארץ ולהלן.

והיה כי יאמרו אליכם בניכם בשורה רעה נתבשרו ישראל באותה
שעה שסוף התורה עתידה להשתבח ויש אומרים בשורה טובה נתבשרו ישראל באותה
שעה שהן עתידים לראות בנים ובני בנים להם שנאמר ויקוד העם וישתחוו וגו' למה
השתחוו משום שנאמר וחמושים עלו בני ישראל אחד מחמשה וי"א אחד מחמשים
וי"א אחד מחמש מאות עלו ר' נהוראי אומר העבודה ולא אחד מחמש מאות עלו
שנאמר רבבה כצמח השדה נתתך וגו' (יחזקאל מז ו) וכתוב ובני ישראל פרו וישרצו

1 אמר דבר אשתך ט ג' יולדת | מ אשתך יולדת לך
בן | 2 טמ לשרה כאשר דבר | דבר | ט ח' | את וכו' וגו' | כ
ח' | 3 ברית וגו' | ט ח' וגו' | מ ח' | כ בניכם ואת בנותיהם
ט בניכם והיכן | 4 גו' בפ"ב | כמ ח' | ט כנען עבד כיוצא
5 טכל"מ לא תוסיפון וגו' (ט ח') והיכן | אמר | דט דבר |
ז כאשר ראיתם את מצרים | כל"מ ראיתם את מצרים (ל
ג' וגו') | 6 כאחד | כמ ח' וגו' | רק ל | 7 רעה וכו' | מ ח'
מן הארץ | טב ח' | 8 טמ ח' לא תבואו (מ תבא) בהם | אמר
ד דבר | ל ולא | 9 ח' אמר | טב ח' | מ אמר לשכון בערפל
אמר | ד דבר | 10 צבאות וכו' סגלה | רק כ | מ צבאות והיכן
אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים כיוצא | 11 אמר | ד דבר
והיה וכו' | ט כל הנקרא בשמי וגו' והיכן | 12 מ בשם ח'
והיכן | אמר | דטמ דבר | ט הארץ וגו' | 13 כ אקח והיכן | ט
לכהנים וגו' | הלויים וכו' | מ ח' | במי | ללויים | ט דבר | 14 וגו'
טכ"מ ח' | אף עד סה"ד | ט ח' | כ ואף | ח' אתה אר' וה' | מ
ח' | וגו' וכו' ולהלן | מ והיכן דבר והבאתי אתכם | הארץ
16 אליכם | ט ח' | 17 עתידה | מ ח' | מ טובה היא שעתידין |
ט עתידה תורה | ישראל וכו' עתידין | ט ח' | 18 כ לראות
להם | מ שעתידין להיות להם בנים | להם | טכ"מ ח' | שנ'
עד סה"ד | מ ח' | וגו' | טכ"מ ח' | 19 ט לפי שנ' | ישראל | כ
ג' עלו | 20 עלו | טב ח' | ל לא | ולא | ט ח' | ט מאות לא
עלו | 21 נתתך | ט ח' | נתתך וגו' | כ ח' | טב ואומר

פיסקא שלב ומדרש תנאים צד גג: 2 כרת וכו'. עיין
בראשית רבה פ"ג ס"ה דההבטחה לאברהם היתיר על ידי
דבור, ועיין רש"י וירא כא א שפירש כאשר דבר לאברהם
ובא"צ מגיה והנה דבר ח' אליו לא יירשך זה: 7 והשבתי
עיין ח"ב בחוקותי פרק ב א, ובאדר"ג נוסח ב פרק מב
מבואר ביותר דשם איתא בשם ר' מאיר הדכתוב והשבתי
קאי על הנחש: 13 הנסתרות וכו'. פירש מי מהם כהנים
ונטמעו בין גוים, עיין רש"י ורד"ק שם וחזקוני נצבים בפ'
הנסתרות לה' וכו' שרומם על המכילתא שלנו ופ' בעל מ"ע
בהשמוטותי שהכוונה לדעתו כי המקרא רמז בטעם הגלות
כי הגולה בדבר לקיים אמת כל דברי התורה וענין הנסתר
הוא כמו שאמרו בפסחים פ"ה, כי הגלה הקב"ה את ישראל
לבין האומות כדי שיתוספו עליהם גרים: 14 אף וכו'.
הגר"א מוחק עד סה"ד וצ"ל אף כאן אתה אומר וכו' כאשר
דבר והיכן דבר והבאתי וכו', ש"י ווי"ז: 18 שנ'. בילקוט
דפוס וויניציאה ליתא שנא' ועפ"ז הגיה בש"י ווי"ז, וכן
בש"ט דף קלו יא בשורה וכו' ובני בנים ויקוד וכו' בלי
שום מלת החבור בין שני המדרשים. ועוד כתב בוי"ז דלפי
גרסת הדפוס יש לומר דבתחלה מפרש למה ויקדו ואחר כך
מפרש למה השתחוו וזה דוחק. ובא"צ מוחק מ שנא' עד
סה"ד וגורס לקמן קודם דבור המתחיל וילכו ויעשו ד"א
ויקדו וגו' למה וכו', ועיין גרסת המ"ה. ובמ"ע מוחק מן
למה וכו' וגורס לקמן קודם וילכו ויקדו העם וישתחוו למה
וכו', ועיין רש"י ויקדו על בשורת הגאולה ובשורת הבנים
ולפי זה אפשר דאגב אורחא קאמר נמי טעם אחר ודי להגיה
ד"א למה וכו'. אבל במ"ס צידד לומר כי כל המדרש כאן
הוספה מאוחרת יען כי בפרשה בשלח פ"א מביא גס כן מה

(שמות א ו) שהיתה אשה אחת יולדת ששה בנים בכרם אחד ואתה אומר אחד מחמש מאות עלו ואימתי מתו בשלשת ימי אפלה שנאמר לא ראו איש את אחיו שהיו קוברין מיתיהן והורו ושבתו שלא ראו אויבים ושמו במפלתם.

ואמרתם זבח פסח הוא לי'. רבי יוסי הגלילי אומר ראויין היו שונאידם של ישראל כלליה במצרים עד שנמר האחרון שבהם את פסחו שנא' ואמרתם זבח פסח הוא לה' אשר פסח: ויקוד העם ללמדך שכל מי שרואה ושומע הנסים האלו שעשה הב"ה לישראל במצרים צריך לשבח וכן הוא אומר ויספר משה לחתנו וגו' ויחד יתרו ויאמר יתרו ברוך ה' (שמות יח ח-י).

וילכו ויעשו בני ישראל ליתן שכר להליכה ושכר לעשייה: ויעשו, וכי כבר עשו אלא משקבלו עליהם לעשות מעלה עליהם כאלו עשו: כאשר צוה ה' את משה ואהרן כן עשו להודיעך שבחן של ישראל שכשם שאמרו להם משה ואהרן כן עשו. דבר אחר מה ת"ל כן עשו אלא אף משה ואהרן עשו כ'.

ויהי בחצי הלילה למה נאמר לפי שנאמר ויאמר משה כה אמר פרשה יג ה' כחצות הלילה אני יוצא וגומר (שמות יא ד) שאי אפשר לבשר ודם לעמוד על חציו של לילה אבל כאן יוצרו חלקו רבי יהודה בן בתירה אומר הוודע

שנאמר כאן ושם אין זכר להפסוק ויקוד העם וכו'. ובפ"ז אינו מעתיק כל המדרש כאן אבל לקמן ש"ח אחר ויאמר יתרו וכו'. גרס ויקוד העם וישתחוו מיכן שצריך האדם להודות על כשורה טובה, ד"א ויקוד העם וישתחוו על מה השתחוו על שקברו בשלשת ימי אפלה כדי שלא יראו בהם המצריים וישתחוו. ונראה שגם לפניו היתה הגירסא כמו לפנינו ושלא להפריד בין שתי הדרשות הביא תוכן הדרש דבשורה טובה לקמן: 1 ששה בנים וכו'. עיין לקמן בשלח פ"א, שמורת רבה פ"א ס"ח, תנחומא פקודי ס"ט, פדר"ב פ"י דף פה ע"ב, אגדת בראשית פ"ה: 5 שני וכו'. וכן הגיה בא"א אבל במ"ע כתב דטעות היא ומלות ואמרתם וכו' נמשכורת למטרי: 6 ויקוד וכו'. רמפסתי בגירסת המ"ח וכן הגידה בא"צ מסבירת עצמו וכן הוא בפ"ז וש"ט דף קלו ויקוד העם וישתחוו מכאן שצריך האדם להודות על כשורה טובה, והוא המדרש דלעיל וקודם לזה מביא בפ"ז ואמרתם זבח פסח הוא לה' וגו' למדנו למי ששומע: — הנסים. וכן בפ"ז נסים שעשה ה' את אבותינו במצרים, וכן ש"ט שם נסים שעשה הקב"ה לישראל במצרים, אגב"ל יותר נראה לגרוס נסים שעשה הקב"ה לישראל בלי מצרים. וכן מוחק מלת מצרים בא"א, ועיין בברכות נד: 9 וכו' וכו'. והלא מר"ח נאמר להם, לשון רש"י: 10 משקבלו וכו'. ספרי וזוטא דף שי"א: 11 שבחן. ספרי דף ד: — שכשם וכו'. בא"צ מגיה שכשם שנאמר למשה וכו', וא"צ: 12 ד"א. בא"צ מחקו וכן משמע דרש"י לא לה דו"ל ומהו כן עשו אבל גם ברמב"ן איתא ומה שכתב בש"י הנתנא משתמש בשלשן ד"א כשדורש סוף הכתוב לא הבינתי: — אף משה וכו'. דס"ד לפי שהיו עוסקין במצוה פטורין, עיין מכילתא דרשב"י. (יג) 13 הלילה וכו'. תפסתי בגרסת המ"ח וכן הוא בש"ט וגרסת הא"צ יוצרו חלקו הוודע וכו' ומה שבנתיים מוחק ובמ"ע כתב דלמה נאמר וכו' הוא כמו ד"א אלא שהבדליות העתיקות לא השתמשו במלה זו אבל גם אם נניח שכן הוא והלשון שאז"כ צריך תקון. ועיין ברכות ג, מכילתא דרשב"י כאן, בראשית רבה פ"י ס"ט ופמ"ג ס"ג, שמות רבה פ"ח ס"א, ספרי פ"ז דף פו, פדר"ב פ"ז דף סג (וכאן הלשון משובש) תנחומא כאן ס"ז ולך לך ס"ט, תנחומא ב כאן ס"ז ושם ס"א, פדר"א פכ"ז, ולקוט לך לך עג: 15 ריב"ב. פי הרב"ז הביאו הש"י דלת"ק העמיד הגלגל זמן מה ולריב"ב

ובני כ וישרצו וגו' 1 מ האשה [אחת] טכ ח' | בנימ | טכ ח' | טכ ואת | 2 כ בשלשה | שני | וק כתיב | ל דכתיב | ט ולא | 3 טכ את מתיהן | כ יראום | ט אויביהם | ט מפלתם וישישו | כ וששו | 4 ואמרתם וכו' לה' ח' | לה' כ ח' | הגלילי | כ ח' | טכמ היו ישראל כלליה (מ"ח) 5 ט יגמורוד אחד מהם | שבהם | ט ח' | שני | ד ח' | ואמרתם | מ ח' | ד כ זבח פסח הוא (כ ח') ללמדך, ט זבח ללמדך | 6 ד פ מי ששומע, אבל ש כפננים | טכמפש נסים שעשה | 7 במצרים | כ"ה גם פש, אבל טמ ח' | מ חייב | טכש צריך ליתן שבת והודאה (כש ח') | וכת"א | כ"ה גם פש, אבל ט כ שני, וק וגו', ל ואמר | וגו' | טמ ח' | 8 ויחד יתרו | מ ח' | ויאמר וכו' ח' | וק ח' | ח' | מ' כן מה דאיתא לעיל ואינו מעתיק אגב"ל השנויים וז"ל וישתחוו ולמדה השתחוו וכו' מחמשה וי"א אחד מחמש מאות ר' נהוראי וכו' נתחין ובני וכו' אשה יולדת ששה בכרם וכו' אפלה שני לא וכו' אחיו והורו ושבתו שלא ראו אויביהם וששו במפלתן | 9 בני ישראל | ד ח', כ וגו' | מ לעשייה ושכר להליכה | 10 ט מכאן שקבלו, כ מכיון שקבלו, מ שכוין שקבלו | לעשות וכו' כן עשו | כ ח' | לעשות | מ ח' | מ והעלה עליהם המקום, מ העלה עליהם הכתוב | עשו | וק יג וגו' | 11 את וכו' עשו | ד ח' | מ ואת אהרן | טכמ להודיע | של ישראל | ד ח' | מ מ שאמר | 12 כ ומה ת"ל | עשו | וק ח' | אף | ט ח' | כמ שאף | טכ כן עשו.

(יג) 13 מ הלילה וה' הכה כל בכור | ארטכ הלילה (כ ג' וגו') יוצרו חלקן | ט לפי שהוא או' | 14 כ בחצי הלילה | אני יוצא וגו' | טכמ ח' | שאי אפשר | כ"ה מ, ש"ג וכי אפשר, וכ"ה ש | 15 ד חציה | מ אלא מכאן, דכש אלא אם כן, ז אלא, וכן א גורס אבל והשאר נמחק | ר"י וכו' חלקן | מ שיוודע שעותיו ורגעיו | א ר' יהודה בן בתירה אומר משל (וכאן נמחקת מלה אחת) ביד אדם והוא רוצה לחלקו וכי

- שעותיו ועונותיו הוא חלקו. רבי אליעזר אומר נאמר כאן לילה ונאמר להלן לילה מה להלן עד חצות אף כאן עד חצות: וי"י הכה כל בכור שומעני על ידי מלאך או על ידי שליח ת"ל והכתי כל בכור לא על ידי מלאך ולא על ידי שליח: וה' הכה כל בכור בארץ מצרים מפילו ממקומות אחרים ובכורים מצרים שהן במקומות אחרים מנין ת"ל למכה מצרים בכבוריהם (תלים קלו י) בכורי חם כוש ופוט ולוד 5 מנין ת"ל ויך כל בכור במצרים ראשית אונים באהלי חם (שם עז נא): מ בכור פרעה היושב על כסאו בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור >אתה אומר ללמדך על פרעה שהוא בכור או לא בא אלא ללמד על בנו שהוא בכור כשהוא אומר היושב על כסאו הרי בנו אמור הא מה ת"ל מבכור פרעה בא הכתוב ללמדך על פרעה שהוא בכור > והוא נשתייר מכל הבכורות ועליו הכתוב אומר ואולם בעבור זאת העמדתך בעל צפון נשתייר מכל היראות בשביל לפתות לבן של מצרים עליו הוא אומר משניא לגוים ויאכדם (איוב יב כג): עד בכור השבי וכו' שבוין מה חטאו אלא שלא יהו השבוין אומרים יראתנו הביאה עליהם את הפורענות קשה יראתנו שעמדה על עצמה קשה יראתנו שלא שלטה בנו הפורענות ד"א ללמדך שכל גזירות שהיה פרעה גזור על ישראל היו השבוין שמחין בהם שנא' שמח לאיד לא ינקה (משלי יז ה) וכתוב בנפול אויבך אל תשמח (שם כד יז) וכתוב בן אדם יען אשר אמרה צר על ירושלם האח וגו' (יחזקאל כו ב) וכתוב לבן כה אמר יי' צבאות הנני עליך צור והעליתי עליך גוים רבים כהעלות הים לגליו (שם ג) ולא שבוים כלבד אלא מפילו

איפשר לכונו אבל היודע שעותיו וכו' | 1 ט שעותיה ועונותיו | דטב וענתותיו | הוא | ז ח' | ט ר' אליה וכו' אף כאן עד חצות | ז ח' | לילה בפ"ב | ד חצות, ז חצות לילה | אט מה לילה האמור כאן...אף לילה האמור להלן | 2 כל בכור | אט ח' | מ בכור לפי שג' והכתי כל בכור אני ע"י וכו' | א המלאך...השליח | ע"י וכו' | ק לא ע"י מלאך ולא ע"י | 3 מ לכך נאמר וז' הכה כל בכור | כל בכור | א ח' | לא וכו' שליח | מ ח' | אטב השליח | וז' וכו' בכור | מ ח' | 4 בארץ מצרים | טכ ח' | א וגו' | מ בכורי | 5 מ שג' | בבכוריהם | ד וגו' | א ובכורי | ט פוט כוש ולוד | 6 א בכור בארץ מבכור וכו' | ראשית וכו' | ב ואומר ראשית וגו', ד וגו' | באהלי חם | מ ח' | 7 היושב על כסאו | רק ר' | ב ללמד | המוסגר רק אוט | אתה וכו' בכור | וט ח' | 8 א או אינו בא | בא | ט ג' הכתוב | א כשהוא | 9 הא | ו ח' | אט ללמד | 10 פרעה | ח' | והוא | א פרעה | אט עליו | רש"י | ועליו הוא אומר בעבור הראיתך את כחי בים סוף | כמ הוא אומר | 11 א העמדתך וגו' | א היראות | ב ובשביל | מ כדי לפתות | של | ב ח' | ד עליהם | 12 מ משנה | אויאכדם וגו' | 13 ט אומר יראתם | מ הביא | ד עליו | ד יראת | 14 ד עצמן | א לעצמה | ב בהם | טכמ את הפורענות | ד"א | רק מ | 15 ב גזיר פרעה | ט השבוין היו בהן שמחין | א שבוין | השבוין | מ ח' | ב שבוין היו שמחין בהם | מ בהם לפיכך לקו עמהם לקיים מה שג' | ט ועליהן הכתוב אומר | 16 א וגו' | ט ואומר | ט

תשמח וגו' | וכתוב | א וכן ט וכתוב | ב צור וגו' וכתוב | צר | א ח' | 17 אט האח (א ג' וגו') מהו אומר הנני וכו' | וגו' | מ ח' | לכן וכו' צבאות | כמ ח' | במקרא: אדני ה' הנני | אדכמ אליך | 18 א עליך וגו' | ב גוים וגו' ולא, ט גוי ולא | והעליתי וכו' לגליו | מ ח' | שבוים | ט ג' | היו |

לא היה צורך לגס זה ואפשר דהפלוגתא היא כעין פלוגתא רבנן לעיל דלמ"ק יוצרו חלקו ולרבנן ולריב"ב נחלק מא"י א"כ דעת הת"ק דמשעת דרבנייה דהלילה דגורא היה מוכן לחלק וזה הוא שכוון באמרו יוצרו חלקי. וכל זה אינו אלא השערה, דגירסת כ"י אקספרד משונה כאן לגמרי מגירסת הספרים ולפי גירסה זו ריב"ב לא בא לא באר דברי הת"ק על ידי משל אבל חבל כי אין לפנינו הגירסא בשלמות ואולי צ"ל חוט השערה ביד וכו' או דומה לזה ועיין גירסת מ"ח. ולפי גירסה זו אין כאן פלוגתא כלל וכעין זה גרס הפ"ז מי התצור כי אם יוצר הכל שיועד שעותיו ועונותיו ולשון והזהיר דף ד יוצרו חלקו וכי אפשר לו לאדם לעמוד על חצות לילה והלא כבר נאמר בחצות (וצ"ל בחצות) אֶל־א יוצרו חלקו נאמר לילה וכו' ריב"ב דאומר דהיודע וכו'. 1 ועונותיו עיין גירסת מ"ח ואולי צ"ל שעותיו ועונותיו וענתותיו ורגעיו, עיין תוספתא ברכות פ"א ה"ג וירושלמי שם ב ע"ד ובבב"ז: — מה להלן וכו'. צ"ל מה כאן וכו' להלן, א"א וז"ל וי"א, והאמור הועתק למעיל פ"ו לכאן: 3 לא ע"י מלאך וכו'. עיין לעיל פ"ז: 5 חס וכו'. לעיל פרשה ז: 8 א לא וכו'. המוסגר ליתא גם בס' והזהיר ופ"ז וש"ט, וכן רש"י ורא"ם לא גרסו לה אבל איתא במכ' דרשב"י, ועיין פדר"ב דף סה: 13 קשה וכו' על עצמה. אפשר דזה אשגרה מלקמן: 14 ד"א הוספתי על פי המ"ח ובא"צ מגיה וללמדך ולשון רש"י שהיו שמחין ועוד שלא וכו' ובמכילתא דרשב"י הטעם הוזה נאמר בשם ר"א בנו של ריה"ג: 15 שמח וכו'. עיין ת"י, והזהיר דף ה', תנחומא ס"ו, תנחומא ב' ס"ח וכן בפיוט למערבית של פסח:

עבדים ושפחות שנאמר עד בכור השפחה: וכל בכור בהמה וכי בהמה מה חטאת אלא שלא יאמרו המצרים יראתנו הביאה עלינו את הפורענות קשה יראתנו שהביאה עלינו את הפורענות קשה יראתנו לעצמה קשה יראתנו שלא שלטה בה פורענות.

וַיִּקַּם פֶּרֶעַה שׁוֹמֵעַ אֲנִי בְּשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת שָׁכַן דֶּרֶךְ מַלְכִּים לַעֲמֹד בְּשִׁלֹּשׁ שָׁעוֹת ת"ל לילה אי לילה שומע אני ע"י שרים ושרות תלמוד לומר הוא: הוא וכל עבדיו וכל מצרים מגיד שפרעה מחזר על כל בתי עבדיו ועל כל בתי מצרים ומעמידן אחד אחד ממקומן: ומהי צעקה גדולה כענין שנאמר והיתה צעקה גדולה וגו' (שמות יא ו): כי אין בית אשר אין שם מת ר' נתן אומר וכי לא היו שם בתים אשר אין שם בכורות אלא כיון שהיה הבכור מת לאחד מהן היו עושין לו איקונין ומעמידה בביתו ואותו הלילה נשחקה ונדרת ונורת והיה אותו היום קשה להן כיום הקבורה ולא עוד אלא שהיו המצרים מקוברים בבתיהם והיו הכלבים נכנסין דרך הבוכין ומחטטין ומוציאין את הבכורות מתוך כוכיהן ומתעתעין בהם והיה אותו היום קשה להם כיום הקבורה.

וַיִּקְרָא לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן מְגִיד שֶׁהָיָה פֶּרֶעַה מַחְזֵר וּשׂוֹאֵל בְּכָל אֶרֶץ מִצְרַיִם הִיכָן מֹשֶׁה שְׂרָוִי הִיכָן אַהֲרֹן שְׂרָוִי: וַיֹּאמֶר קוּם צֵאוּ מֵתוֹךְ עַמִּי אֲמַר לוֹ מֹשֶׁה

2 קשה יראתנו וכו' הפורענות טעם זה נשמט בס' והוהיר דף וכן בש"ט דף קלח, ופ"ו ותנחומא ס"ז ותנחומא ב' ואפשר דאינו אלא אשגרה מלעיל: 3 קשה יראתנו שלא וכו' שפת יתר ועכ"פ עדיפא גירסת הילקוט ולשון התנחומא של"א יאמר יראתנו קשה שלא שלטה בהם (1) פורענות, ותנחומא ב' שלא יאמרו קשה יראתנו שלא שלט בה את הפורענות וכן בפ"ו תפס לשון קצרה שלא יהיו אומרים קשה יראתנו שעמדה לעצמה, ועיין ת"י: 6 אי לילה, מוזק זה וכן ליתא בתנחומא ס"ז ובפ"ו וש"ט דף קלח אבל בס' והוהיר דף ה איתא: — שרים ושרות, פירש ב"ר ע"י מיני זמרים ובמ"ס פירש דס"ד ששלט את שריו ובתנחומא איתא יכול על ידי שדה ושרות פירש ע"י מיני מרכבה ונכון ובמ"ע כתב דעיקר הגירסא היה שרים ושרות ותענוגות בני האדם שדה ושרות: 7 בתי מצרים, כן הוא גם ש"ט אבל והוהיר: ת"ל הוא וכל עבדיו מגיד שהיה פרעה מתחזר על בתי עבדיו הוא ועבדיו מתחזרין על כל בתי ישראל ומעמידן אחד ואחד וכו', ועיין פ"ו: 9 ר' נתן וכו', פדר"כ פסק' ז דף סד, פס"ר פסק' יז דף פז, פ"ו וש"ט וס' והוהיר וכן בפיוט ליל שני דפסח ליל שמורים לה' להדק נשחק איקונם ראשית לכל אונם: 12 דרך הבוכין, עיין בח"ג וכן בפדר"כ הגירסא דרך הבוכין ונראה דצ"ל דרך הבוכין וכצ"ל בפס"ר וכו' במכילתא דרשב"י, ועיין בנסמן לעיל ובחזקוני ובבעלי חוספות עה"ת וכן בפיוט ליל שני דפסח כוכם נחטט ונכאו וכן ת"י ארזם ליל הוה תימן ביתא דמצראי דלא הוה תמן בכור מאת: 16 שריו, פ"ו וש"ט ותנחומא, תנחומא ב' וכו' וש"ט וכו' השפחה] כ ח' | שג' וכו' השפחה] כ ח' | מ עד בכור | השפחה] א ג' אשר אחר ההרים | 2 טכ חטאת | אטמ שלא היו (אט יהיו) המצריים אומרים (א ח') | יאמרו] כ ח' | את] מ ח', ד זה | קשה וכו' הפורענות] רק ד | 3 כמ על עצמה, זמ"ש לעצמה ולא שלטה וכו' וכן פס"ר דף פח ע"ב אבל בפדר"כ דף סה ע"ב כמו בפנים | מ שלט | 4 כ בהן את הפורענות | אטמ הפורענות | 5 טכ פרעה לילה | מ שעות כדרך | שכן וכו' שעות] כ ח' | ט המלכים | לעמוד וכו' שעות] מ ח' | ד בשלש | ט עד שלש | 6 כ ואי | אי וכו' | מ או שומע וכו' | א שדים ושרות אבל אפשר לקרא ג"כ ברי"ש"ל הוא וכו' | כ"ה כ, אבל ש"ג ת"ל הוא וכל וכו' | 7 וכל מצרים] דכ ח' | וכל] מ ח' | אטכמפ"ש שהיה פרעה | כמ מחזר | כל בפ"א דמ ח' | א בתי כל עבדיו ועל בתי כל מצרים | מצרים] ד ישראל, כ ארץ מצרים | כ ומעמיד | ט והעמידן | 8 אט כל אחד ואחד | גדולה בפ"א | אט ג' במצרים | כענין וכו' וגר' | א ח' | טכ ותהי | וגר' | ד ט ח', מ במצרים | 9 אכ בית וגר' (א ג' היה) ר' נתן | אשר וכו' | מת] מ ח' | ט היה שם בית שלא היה שם בכור | שם] א שני | 10 מ שלא היו שם בכורות, כ שלא היו הבכורות בהם, א שלא היו בהם בכור | שם] ק ג' מת | ט מכיון שהיה לאחד מהן מת | א מכיון | א בכור | אטכ"ה היה עושה | לו] ט ח' | אטכמ איקונין שלו | 11 ד ומעמידו | אטמ בתוך ביתו | כ ביתו | הלילה | א, ש"ג היום | מ והיה אותו היום | כ היה נשחקה | ד נשחקות ונידקות וגזרות | ט ונידוקת | היום] א ח' | אטכ קשה בעיניהם כאלו אותו היום (כ נכפל קשה בעיניהם כאלו אותו היום) קברוהו (כ שקברו אותו) | 12 מ שקברוהו | אטכמ שהיו המצריים (אכ מצרים, מ מצריים) קוברים מתייהם (אטכ ח') בתוך בתיהם | ד כלבים באין לשם ומחטטין | 13 הבוכין | הבוכים, א הביכין, ט הכובים, זש הכוכין | אכ מחטטין | מ ומוציאין אותן בתוך בנכיהן | מתוך כוכיהן] ק ח' | כ בוכיהן, ט כוביהן | א המתים | משה והיה (ש ג' קשה) בעיניהם כיום שקברוהו, אט וקשה היה בעיניהם כאלו אותו היום קברוהו (ט קברוהו) | 14 כ קשה בעיניהם כאלו אותו היום קברוהו | 15 אט ולאחרין לילה | ושואל] מ ח' | אכ מחזר ומשאל (א ומשאל) | בכל ארץ מצרים] א ח' | 16 א איכן | מתוך עמ"י] רק מ, א וגר' | משה בפ"ב | ח' |

מוזהרין אנו שלא לצאת אלא בפרהסיא שנאמר ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר ד"א ויקרא למשה ולאחרון למה נאמר לפי שהוא אומר ויאמר לו פרעה לך מעל וגו' ויאמר משה כן דברת יפה דברת ובומנו דברת לא אוסיף עוד ראות פניך אלא וירדו כל עבדיך אלה אלי שאין ת"ל אלה אלא שסופך עתיד להיות בראשם ולירד בראשונה אלא מלמד שמשה חלק כבוד למלכות וכן ה"ה אמר לו חלוק כבוד למלכות 5 שנא' וידבר יי' א' משה ואל אחרון ויצום אל פרעה צום לחלק כבוד למלכות וכן מצינו ביוסף שחלק כבוד למלכות שנא' בלעדי אהים יענה את שלום פרעה (ברא' מא טו) וכן יעקב חלק כבוד למלכות שנא' ויתחזק ישראל וישב על המטה (שם מח ב). וכן אליהו חלק כבוד למלכות שנא' ויד ה' היתה אל אליהו וישנם מתניו וירץ לפני אחאב (מ"א יח טו). וכן חנניה מישאל ועזריה חלקו כבוד למלכות שני באדין קרב נבוכדנצר לתרע 10 וגו' עבדוהי די אלהא עלאה פוקו ואתו (דניאל ג כו). וכן דניאל חלק כבוד למלכות שנא' וכמקריביה לגובא לדניאל בקל עציב ועיק וגו' אדין דניאל עם מלכא וגו' (שם ו כא); ויאמר קומו צאו אני אמרתי מי ומי ההולכים ואתם אמרתם בנערינו ובוקנינו נלך קומו צאו מתוך עמי אני אמרתי רק צאנכם ובקרכם יוצג ואתם אמרתם >וגם מקנינו ילך עמנו גם צאנכם גם בקרכם קחו אתם אמרתם< גם אתה תתן בידינו זבחים ועולות 15 גם צאנכם גם בקרכם קחו כאשר דברתם ולכו; וברכתם גם אותי התפללו עלי כדי שתבלה ממני הפורענות.

ותחזק מצרים על העם מגיד שהיו טורדין אותם לצאת בבהלה: כי אמרו כלנו מתים אמרו לא כגורת משה משה אמר ומת כל בכור בארץ מצרים והיו

1 כ שלא נצא | אלא | ט ח', כ אפילו | איש וכו' בקר | דב וגו' | מפתח וכו' | מ ח' | א ביתו וגו' | 2 ויקרא למשה ולאחרון | א ח' | לאחרון | מ ח' | ד לפי שהיה אומר לו פרעה | מ לפי שני' | 3 וגו' | דכמ ח' | דברת בפ"א | א ג' וגו' | ט בזמנו, אכ ובזמנה | 4 אל | ד ח', כ וגו', א ג' וגו' | שאין וכו' | אלא | א ח' | אלה | ט ח' | א סופך, ט שטופו | אטכמש עתיד (כש לרדת) לירד בראשם (אט בראשונה) | ולירד בראשונה | רק ו | 5 | אלא | מ ח' | מלמד | אט ח' | מ ומלמד שהיה משה חולק | אכ הקב"ה או' חלוק | מ הקב"ה חלק שני' | וכן וכו' למלכות | ק ח' | 6 | אכ ויצום וגו' | מ אל | במקרא: אל בני ישראל ואל פרעה | כמ לחלוק | ד שכן | 7 בלעדי | דב ח' | א יענה וגו' | כ וכן מצינו גבי יעקב שחלק | אטמ וכן מצינו ביעקב (א באבינו יעקב) שחלק וכן בכולן. 8 שני' | ט ח' | כ וכן מצינו בליהו שחלק וכן בכולן | 9 ויד וכו' אליהו ד ח' | אב מתניו וגו' | לפני | דט לקראת |

ס"ט, ס' והזהיר, רש"י ורא"ם: 5 בפרהסיא. פ"ז, ש"ט דף קלט, שמות רבה פ"ח ס"י, ועיין רמב"ן שהביא המכילתא כאן ולשונו משונה בין מן המכיל' ללפנינו בין מן המכיל' דרשב"י אבל הוא כלשון התנחומא ותנחומא ב' סמן יט ושוח"ט ס"ג: 3 ובזמנו דברת. עיין רש"י שם פ"י ס"ט: 4 שטופך. גרסת הילקוט יותר נכונה אבל כלפנינו בכל הספרים וגם בש"ט דף קלט: 5 אלא מלמד. שתי גוססאות הן וצריך לחזק אחת משתיהן: — כבוד למלכות. שלא אמר לו אתה, ס' והזהיר דף ה' פ"ז וש"ט תנחומא כאן ופ' וישלח פ"ג אמר ר' ישמעאל ראה מה וידבר ה' אל משה ואל אחרון ויצום וכו' ואל פרעה למדם לחלוק כבוד למלכות ועיין זבחים קב, מנחות צח, שמ"ד פ"ה ס"ט, פ"ז ס"ג, פדר"ב פ"ב דף טו, ילק' וארא קעח: 14 אמרתם וגם וכו' כ"ה גם בס' והזהיר, ועיין תנחומ' ס"ז, פ"ז, ש"ט קלט ות"י דברו מן דילי היכמא דמללתון ול"ב מדות דר"א בנו של ריה"ג מדה: 17 הפורענות. ת"י, ס' והזהיר, ש"ט ופ"ז: 18 בבהלה פ"ז, ש"ט, והזהיר, 19 כגורת וכו' לשון רש"י לא כגורת

10 חלקו וכו' שני' | א ח' | כ למלך | שני' | ק ג' וישנם מתניו | ד באדין נפקין שדרך מישך וגו' כד קרב נבוכדנצר לתרע אתון גורא ענה ואמר שדרך מישך ועבד נגו עבדוהי וכו' | א לתרע אתון גורא וכן וכו' | עבדוהי וכו' | טב ח' | חלק וכו' שני' | א ח' | 12 טב ובמקריביה, מ וכמקריבא | אטב לגובה | לדניאל | א ח' | כמ לדניאל (מ ח') אדין דניאל עם מלכא מליל (כ ג' וגו') | אט זעק (א זעיק וגו') מהו (א ומה הוא) אומר אדין דניאל | אט מלכא מליל מלכא (ט ח') לעלמין חיי | 13 ויאמר | ט ח' | אני | מ ח' | א אמר, ט אומרים | נלך | ט וגו', א ג' וגו' | 14 מתוך עמי | ט ח' | א וגו' | מ צאנכם אתם גם בני ישראל | רק | מ גס, ט ח' | מ צאנכם גם בקרכם | ט אומרים | א ואתם אומרים גם | המסגר ד ח' | ט גם | 15 מ אתה אומר | אתם וכו' | מ ואף מה שדברתם גם אתה תתן בידינו כאשר וכו' | אררת | כ אררת | אט בידנו (ג ר' וגו', א זבחים ועולות) קחו מה שדברתם | 16 | ולכו וגו' התפללו וכו' | אד והתפללו | עלין | כ ח' | כד | ארמ ח', כ עד | 17 ממני | ד מעלי, טב ממני | 18 כ מצרים וגו' | על העם | מ ח', א ג' וגו' | אט מבהלין אותן וטורדין אותן | מ טורדין אתם | כ אותו | בבהלה | אטמ ח' | 19 מתים | ט ח' | ד ולא כמדת | זמכ לא כגורת | כ שמשח גור ומת | בארץ מצרים | טמ ח', א גו' | א הני או' ארבעת חמשר;

סבורין שכל מי שיש לו ד' או ה' בנים אין מת אלא הבכור שבהם והם לא היו יודעין שנשותיהן חשודות בעריות וכולן בכורים מרווקים אחרים הן עשו בסתר והב"ה פרסם אותם. והרי דברים ק"ו ומה אם מדת פורענות מועטת העושה בסתר הקדוש ב"ה מפרסמו מדה טובה מרובה על אחת כמה וכמה.

ויושא העם את בצקו טרם יחמץ מניד שלשו את העיסה ולא הספיקו לחמצה עד שנגאלו וכן אתה מוצא לעתיד לבא דכתיב כולם מנאפים כמו תנור בוערה מאופה ישבות מעיר מלוש בצק עד חומצתו יום מלכנו החלו שרים חמת מיין וגו' (הושע ז ו-ז): משארותם אלו שיורי מצה ומרור אתה אומר כן או אינו אלא שירי פסחים כשהוא אומר לא תותירו ממנו עד בקר הרי שירי פסחים אמור ומה אני מקיים משארותם צרורות בשמלותם אלו שיורי מצה ומרור: צרורות בשמלותם על שכמם רבי נתן אומר וכי לא היתה שם בהמה והרי כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר ומה ת"ל על שכמם אלא שהיו ישראל מחבבין את המצוות. ובני ישראל עשו כדבר משה וכי מה אמר להם משה במצרים הרי הוא אומר דבר נא באוני העם וישאלו וגו' וכן עשו בני ישראל: וישאלו ממצרים כלי כסף וכלי זהב ושמלות שאין ת"ל ושמלות אלא הכסות היתה חביבה עליהם יותר מכסף וזהב. וה' נתן את חן העם וגו' וישאלום כמשמעו לא הספיק לומר השאלני עד

משה הוא, פסיקתא זוטרת, שכל טוב, סי' וזוהר, מכילתא דר' שמעון בן יוחי. ועיין עוד פדר"ב דף סד, ופס"ר דף פז, וקצו, ושוח"ט דף קעח, ורכו, וילקוט כאן קפז. ועיין היטב גירסת כ"י אקספד דמשונה בכאן מכל הג' ואפשר דהיא עקרת אף שצריכה תקון קצת ופ' מלת הותרה כמו ויתרה כלומר דע' היינו מותרים דאינו אלא דבר מועט: 3 והרי וכו'. ספרי מדברך עשר והלילה שלאחריו אבל כד יח: 5 ולא וכו'. אי גרסינן ולא הספיק לחמצה משמע שברצונם היה שתחמץ וא"כ צ"ל דהא דפסח מצרים תמוצו נהוג יום אחד היינו ארבעה עשר והלילה שלאחריו אבל לפי הגירסא ולא הספיק לחמץ אפשר לפרש שלשו על מנת לאפותה ולא יכלו והיה הנס שאף על פי כן לא החמיצה, עיין סה"ת: 7 ישבות וכו'. עיין יונתן שם שתרגם ועל דלא אדכירו ניסן וגבורן דאתעבידו להון ביום מסקיתון ממצרים מעידן מילש לישא עד לא חמץ והסיום יום מלכנו וכו' ליתא בתנחומא ומוחקו בש"י, ועיין בס"ז וש"ס: 9 הרי וכו'. כלום נשמע מנה דלא אפשר לפרש כן: 10 מצה וכו'. וכן ת"י. ואונקלוס מותר אצותהון, אבל תרגום ירושלמי ומותר פסחיתון וצ"ע, ולשון ר' בחיי שיורי מצה ומרור וי"א שיורי פסח שני ולא תותירו ואינו מובן. ועיין פסיקתא זוטרת ושלש טוב דף קמ: 12 מחבבין וכו'. רש"י ותנחומא פסיקתא זוטרת ושלש טוב: 14 וכן וכו'. במ"ס מגילת וכן עשה ופירש דקאי על משה ואינו נראה: 15 שאין וכו'. דאם כסף וזהב השאלום קל וחומר שמלות. ובשבות יהודה פירש דמקשה שהרי ל"א נצטוו על שמלות ואפשר דאין הלשון מדוקדק אלא רצה לומר מה למדנו ממנה דכתיב כאן שמלות, וכן נראה מן המכילתא דרשב"י ולשון התנחומא וישאלום וכו' ושמלות למה שהכסות וכו': — חביבה וכו'. דלפי חשיבותן הוא מונה אותן, ועיין גירסת הילקוט וכן הוא

בנים לאחד מהם ואחד מהם מת הותרה והן וכו' | 1 שכל ט ח' | מ כל | או | ב ח' | בנים | ט ג' לאחד מהן ל"א היה אחד מת אלא הבכור וכו' | מ אינו | שבהם | כ ח' | הין | א ח' | 2 אטב שנשית | מ היו חשודות | אטב על העריות | אטב והיו כולן בכורות | ד אחריהם | אטב והמקום | מ והקב"ה | פרסמן | כ | פרסמן | בגלוי | 3 מ והלא | א הדברים | כ מה | א | א | אטב הפורענות | אטב מעוטה אט המקום | 4 אטב מפרסמו | א מפרסמה | בגלוי | מדה וכו' | אט ק"ו למדת הטובה מרובה | כ מדת | 5 כ העם וגו' | א בצק וגו' | מ בצקו שלשו העיסה וכו' | ד הספיק, מ הספיקה | 6 מ לחמץ, כש לחמצה עד שנגאלו | ד ח' | ט את | דכתיב | אטב מהו אומר | כולם וכו' מאופה | רק ד | 7 וישבות | מעיר | ט ח', כ מעיר, א מה מעיר | ד וכתוב יום | מ מלכנו | החלו וכו' | א ח', ט וכו' שרים וכו' | מ ח' | חמת וכו' | כ ח' | 8 אטב שיירי, כמש שירי | אתה אומר כן | ט ח' | א אומר שיירי מצה מרור | א אלא של פסחים | 9 א בקר וגו' | דש פסח | אט אמורים | אטב מה ח' | 10 צרורות בשמלות | רק ד | אטב שיירי | 11 על שכמם | רק ד | וכן | ד ח' | אטב היה | פשת היה | פ ח' | להם בהמה | פש בהמות | א אטב והלא | א רב וגו' | 12 וצאן ובקר | כ ח', ט וגו', מ מקנה כבד מאד | כ מה ש אלא מה ח' | ח' | אטב ג' צר' בש' | אלא | מ מלמד | ישראל | דמ ח' | 13 כדבר משה | רק ט | אט משה לישראל | הין | ק מהו, מ הנה | 14 וישא וגו' | דט ח', אכ ח' וישא | בני ישראל | דמ ח' | כ ח' בני | כ ממצרים וגו' | 15 אטב מש ח' | שאלום | ט אלא מכאן שהכסות | 16 אטב מש מן הכסף ומן הזהב | ט ג' אחרון אחרון חביב | | 17 את וכו' וישאלום | ד ח' | וגו' וישאלום | מ ח' | וישאלום | כ ח' | אכ כשמועו | כמשמעו | ארכ ג' דברי ר' ישמעאל ואינו ג' אלה המלות לקמן | ד הספיקו | לומר | אכ ג' לו |

שהוא מוציא ונותן לו דברי ר' ישמעאל ר' יוסי הגלילי אומר האמינו בם משלשת ימי האפילה שהיו אומרים מה אם בשעה שהיינו באפילה והם באורה לא נחשדו ועכשיו הן נחשדין. ר' איעזר בן יעקב אומר רוח הקדש שרתה עליהם והיה אומר לו השאילני כלך המונח במקום פלוני והלא מוציא ונותן לו ואין הן לא רוח הקדש שני ושפכתי על בית דוד רוח חן וגו' (וכריה יב י). ר' נתן אומר אין צריך לומר וישאילום אלא מה 5 שלא שאלו היו משאילים אותם היה אומר לו תן לי חפץ פלוני והיה אומר לו טול לך יאחר כיוצא בו: וינצלו את מצרים מלמד שעבודה זרה שלהם נתכת ובטלה והורה לתחלתה ומנן שכיות הים גדולה מכות מצרים שנא' ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים. בעדי זו בנות מצרים עדיים זו בנות הים. ואומר כנפי יונה נחפה בכסף זו בנות מצרים ואכרותיה בירקרק חרוץ זו בנות הים תורי זהב נעשה לך זו בנות הים עם 10 נקודות הכסף זו בנות מצרים.

פרשה יד ויסעו בני ישראל מרעמסס סכתה מרעמסס לסכות מאה ועשרים פרסה מהלך ארבי מיל פרסה הולך קולו של משה מהלך ארבעים יום

1 ד שהוא נתן! הגלילי! מ וילק המכירי לוכריה יב ח' |
ד בם שהיו אומ' ומה באפלה לא עשו עכשיו וכו' 2 טבב
אפילה | א שהוא אר' | ט ומה | אם | מ המכ' ח' | ט בשעת
מ שהיו באפלה והם באפלה | ט מאפלה 3 | הן | א ח' | נחשדין
כ עושין | נחשדין | א נ' האמינו בהם משלשה ימי האפלה; ט ר'
אליה | המכירי: ר' אלעזר | בן יעקב | אטכמפש והמכ' ח' |
כ שרה, אט שרת | א על ישראל | ד והוא | לו | ד ח' | 4 טב
ק בליך, מ חפץ | א כליך במקום פלוני הוא מונח לך | ט
כ המונח לך | והלא | ד והוא, אטמ והלא | ד ונתתי | על |
5 ד חן ועל ירושלם רוח חן וגו' | רוח חן | כ ח' | במקי: ועל יושב
ירושלם | וגו' | מ ח' | אט ותחננים | א ור' נתן | אינו וכו' |
ד אינו צריך כך אלא וישאילום מה וכו' | 6 ד שאלום | ט
אותה, א לחן | ט וכך היה, א וכן הוא | לו | ט ח' | מ והוא |
לו | ט לכס | א טול ולך מיד ואחר | 7 אטכמ מגיד |
ט שהעבודה | ט נתנה, מ ניתנה | כ נתוכה ובטלה | 8 א
טבב ותחור | ט לכתחלה | מכות מצרים | ד מוז | ו תבין
מ ח' | אכ ותבאי וגו' | א ח' | בעדי זו | 9 ט עדי | בות
בפ' א | רב ח' | ואומר | אטכ ח' | זן | ד ח' | בות | ח' |
10 ט ואפרוהי | חרוץ | ט ח' | זן | ד ח' | מ מצרים-הים
(יד) 12 מרעמסס סכתה | ד ח' | ט לסכות קס מהלך
ארבעים פרסה הולך וכו' | אכמ מאה ושלשים מיל
(א ח') | 13 ארבי | כ ח' | ק ארבע, מ ארבעה, א ארבעים

במכילתא דרשב"י, פסיקתא וטורתי ושכל טוב, ועוד בראשות רבה פ"ס ס"יא, שמות רבה פ"ג ס"יא: 1 דברי וכו', נמשכתי אחר רוב הנוסחאות אבל לשון הפז' כמשמעו וישאילום (צ"ל וישאילום) לא היה מספיק וכן לשון הש"ס ולפי זה אפשר לקיים גירסת הדפ' ולפרש דר' ישמעאל בא לומר דחן כאן כמשמעו והוא דקאמר דלא הספיק בא לפרש מלת וישאילום ואף על פי כן הגירסת הנכונה כמו שהוא בפנים: — משלשת פ"ו רש"ט, שמות רבה פ"ד י סימן ג 4 והלא. כמו והלא, וכן נמצא במכילתא דרשב"י דף קלו: 5 ר' נתן וכו', פלוגתתם כעין הפלוגתא בברכות טז, דלרבי אליעזר בן יעקב בע"כ דמצרים שהמצריים רצו לכחש ולרבי נתן בע"כ דישאיל, מ"ס ועין פ"ו רש"ט: 7 שעי' וכו', דאליכ מאי וינצלו שתרגמו ורקינו והרי נשתתרו להם אליה כסף וזהב ש"י ומע' אבל במ"ס פ"י דהדורס הזה פתר המלה על הגרען כמו בראשית רבה פס"ד ופס"ד ס"ג ועל כן מפרש דוינצלו קאי על ענודרו וזרז: 8 לתחלתה. פירש בא"צ שעשו ממנו העגל, אבל מלשון התנחומא ס"ח ותורה ככתחלה ונטלו את הכל לא משמע כן והפירוש פשוט שחורה להתירה. עיין ז"ר אבל מה דפירש דצ"ל דס"ל כמאן דאמר עבודה זרה שנשתברה מן-הלידה מותרת, ע"ז מא: ליתא דאפילו לר"י דאמר אסורה הכא מודה כדאיתא בירושלמי מב ע"ד דהפלוגתא אינה אצל-ב בסתם אבל אם אינו עתיד להחזירין לכליין ד"ה מותר והכא כאינו עתיד להחזיר דמי וזכר לסברא זו גם כן בבבלי והיינו מה דמתרץ שמואל מא: בעומדין על בסיסין והכוונה דבעומדין על בסיסין כמו שעתידין להחזירין לכליין כדמפרש ר' יודן אבא דר' מנחיה בירושלמי והמפרשים גזקו, ועיין שכל טוב: 8 גדולה וכו', רנחומא ור"ס דף קמא: 10 תורי וכו', עיין גירסת מ"ח ובספרי דברים דף קכ הגי' כמו לפנני, ועיין Hoffmann-Jubelschrift S. 260

(יד) 13 מאה ועשרים וכו', עיין בחג' ולשון רש"י מאה ועשרים מיל היה, וכן הוא ברא"ם בשם המכילתא ריש בשלה בדה"א וראש שני חזרו, ובה"א איתא ונטלו בני ישראל מן פילוסין לסכות מאה ותלתין מילין משמע דגורם ככ"מ ומ"ח וכתב עליו המפרש דסעות סופרים וצריך להיות קס מילין ומביא ראיה ממה דאיתא במכילתא מרעמסס לסכות ארבעים פרסה מהלך קולו של משה ארבעים פרסה ולפנני ליתא כן אבל כן גירסת הילקוט דפוס וויניציאה מרעמסס לסכות מהלך מ פרסה הולך קולו של משה מהלך מ פרסה וכו' גירסת התנחומא מרעמסס לסכות ארבעים פרסה אבל לשון הפסיקתא וזכרתי אמרו מרעמסס מהלך קל פרסה. וכן הוא בש"ט דף קמד ובדף קמא איתא דמרעמסס לסכות מהלך תקב מיל והיינו הך דפרסה ד מילין ונראה דלפי גירסת הילקוט צריך להוית מרעמסס לסכות מהלך קס [מיל] מהלך ארבעים פרסה, וכן הוא במכילתא דרשב"י ואח"כ גורם שם והיה קולו וכו' ארבעים יום כמו לפנני אבל בילקוט דפוס ראשון ליתא למלת יום ובמ"ע מחזיק בגירסת מאה ועשרים מיל. והמלות מהלך ארבעים מיל פרסה מוחך לגמרי וגירסת הש"א מאה ועשרים מיל מהלך ארבעים פרסה והיה הולך קולו וכו'. אבל במ"ס גורם מרעמסס לסכות קס מיל מהלך ד מילין הוא פרסה הולך קולו של משה ארבעים פרסה ובא"צ מגיה מאה ועשרים וכהרף עין נסעו בני ישראל וכו' גשרים כיר"ב הולך קולו של משה וכו' ונראה דהעיקר מאה ושלשים מיל כאשר הוא במכילתא דרשב"י: 13 הולך קולו וכו', רצא לומר שהיה קולו הולך בכל ארץ מצרים ונתקבצו לרעמסס

ואל תתמה שהרי כתוב ויאמר יי' אל משה ואל אהרן קחו לכם מלא חפניכם וגו' והיה לאבק על כל ארץ מצרים (שמות ט ח-ט) והרי דברים ק"ו ומה אם אבק שאין דרכו להלך הלך מהלך ארבעים יום ק"ו לקול שדרכו להלך בהרף עין נסעו בני ישראל מרעמסס לסוכות לקיים מה שנאמר ואשא אתכם על כנפי נשרים וגו' (שם יט ד):

סוכות ה. סוכות ממש היו דכתיב ויעקב נסע סוכתה (בראשית לג יז) דברי רבי אליעזר וחכמים אומרים אין סוכות אלא מקום שנאמר ויסעו מסוכות ויחנו באיתם (במדבר לג ו) מה איתם מקום אף סוכות מקום. רבי עקיבא אומר אין סוכות אלא ענני כבוד שנאמר וברא ה' על מכוני הר ציון ועל מקראיה ענן יומם ונוגה אש להבה לילה כי על כל כבוד חופה (ישעיה ד ה) אין לי אלא לשעבר לעתיד לבא מנין ת"ל וסוכה תהיה לצל יומם מחורב וגו' ואומר ופדויו ה' ישובון ושמחת עולם על ראשם (שם לה י) רבי נחמיה אומר סוכותה לפי שצריך למד מתחלתו נותן לו דא בסופו: כשש מאות אלף רגלי כששים ריבוא דברי רבי ישמעאל שנאמר הנה מטתו שלשלמה ששים גבורים סביב וגו' (שה"ש ג ז-ח) הנה מטתו של מי שהשלים שלו ששים ריבוא גבורים מגבורי ישראל כולם אחוזי חרב מלומדי מלחמה וגו' על כן יאמר בספר מלחמות ה' (במד' כא יד) וכתיב יעלוו חסידים בכבוד וירננו על משכבותם רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם לעשות נקמה בנוים ואומר לאסור מלכיהם בזיקים ואומר לעשות בהם משפט כתוב הדר וגו' (תלים קמט ה-ט): לבד מטף לבד מנשים וקטנים ר' יונתן אומר לבד מטף לבד מנשים טף ווקנים.

ירושלמי פסחים לב ע"ג, מכילהא יתרו מסכתא דבחדש פ"ב מ"ח דברים דף גז, ות"י באן פסוק לא, שמות רבה פ"א ס"ה וי"ט ס"ו, תנחומא וארא ס"ד, ילקוט מסעי בשם שוח"ט: 2 וזרי. בא"א כתב דצ"ל מקדום ומצרים מהלך מ יום: 3 כהנה. נראה דצ"ל וכהנה, מ"ע: 5 ממש. כעין זה ת"כ אמור פרקיו ה"א, ובבבלי סוכה יא: חלוף בשמות האומרים: — סוכתה. ושם מפורש על כן קרא שם וכו': 6 וחכ"א וכו'. בא"צ גרס דברי חכמים אחר ר"ע ומגיה בדברי ר"ע שני וסוכה תהיה לצל אין לי אלא לשעבר וכו' ת"ל ופדויו וכו'. אבל מלשון התנחומא ס"ט: רע"א סוכות אלו עננים כענין שנאמר כי על כל כבוד וכן לעיל וסוכה תהיה לצל יומם משמע דמלת תהיה דורש שהוא בעתיד. ועיין שהש"ר פ"א פסוק ו ר"ע לשיטתיה דס"ל דסוכות ענני כבוד ובפסיקתא זוטרתי אינו מביא א"א דעת החכמים ובש"ט דף קמא רוצה להתאים שיטת החכמים עם דעת ר"ע בדאמת שם מקום הוא אבל נקרא כן על שם המאורע דכאשר באו לשם חצו עליהם ענני כבוד או עשו סוכות כדעת ר"א. וכן בת"י מרכיב דעת החכמים עם דעתו של ר"ע, ועיין בראשית רבה פ"ח ס"י: 9 חופה. בא"א משלים וסוכה תהיה רגלי וכו'. 10 ושמחת וכו'. וכן ת"י שם ועני יקר תהי מטל על רישיהן: 11 בסופה. יבמות יג: ירושלמי שם ג ע"א, בראשית רבה פס"ח ס"ח פ"ב ס"ג פ"פ ס"ב, שוח"ט תהלים ט, ומכירי שם, ילקוט שם רמז תרמה: 12 דברי ר' ישמעאל. יש לחמוק וכן ליתא במ"ח וכן מחוק בא"צ: 14 רבוא. באיפת צדק מוחק וא"צ. ובמקום מטתו נראה לגרוס מטותיו כאשר הוא במדרש חכמים ובשיר השירים רבה פ"א ג פסוק ו ועיין מסכת דשירה פ"ט ויבמות קט: תוספ"ה ששים: 18 לבד מנשים. בא"צ מוחק מנשים וגורס לבד מקטנים דברי ר' ישמעאל רע"א לבד

מיל' א ח' | מ הפרסה | א הלך | הולך וכו' להלך שורה ג | מ ח' | יום | ט ח' | 1 אטכ תתמה הרי הוא אומר | וגו' | רק אכ | 2 על וכו' | דכ וגו' | מצרים | א ג' וגו' | כ והלא | א הדברים | ומה וכו' ק"ו | ט ח' | 3 כ להלך וכן בסמוך | הלך | ק ח' | ו הולך. א והלך | נסעו | א באו | בני | מ ח' | 4 מ סוכתה | וגו' | טמ ח' | 5 היו | דכמ ח' | א היו דב' ר"א שני ויעקב וכו' | דכתיב | מ ח' | טב שני | מ סוכתה | ריבן וגו' | 6 | מ באיתם וגו' | 7 | מ אף סוכתה | 8 | מ הכבוד | וברא וכו' לילה | רק ד | מ מקראיה | ק מקדש | במקרא: על כל מכוני וכו' יומם ונוגה | 9 אט ואין | כ ולעתיד | 10 יומם וכו' וגו' | כ ח' | מחורב וגו' | טמ ח' | א ח' מחורב | ואומר | ט ח' | ושמחת וכו' | ד ח' | אטכ וגו' | 11 | כ לומר | ט בתחלתו ניתן לו, מ בתחילתה ניתן לה | א בתחילתו | תתן | בק ונותן | הא | כ ח' | מ בסופה, כ בסופי | 12 רגלי | ד ח' | א ג' וגו' | אטכמש ששים | דברי ר"י | מ ח' | שני | כח' | 13 ששים וכו' | אט ח' | כ וגו' | סביב וגו' | מ ח' | הנה | מטתו | ד ח' | מ מטותיו | מ של מי שאמר והיה העולם | ד השלום | 14 | ד וששים | מגבורי ישראל כולם | מ ח' | א חרב וגו' על כן וכו' | מלומדי וכו' וגו' | ט ח' | כ וגו' | וגו' | מ ח' | 15 | כ בספר וגו' | ה' | מ ח' | וכתיב | אט ח' | יעלוו וכו' משכבותם | מ ח' | כ חסידים וגו' רוממות | א וגו' לעשות | א ירננו וגו' רוממות | ירננו על משכבותם | ט ח' | 16 | א בגרונם וגו' לעשות | וחרב וכו' בגוים | ד ח' | וחרב וכו' בידם | ט ח' | אכ נקמה (א ג' בגוים) וגו' לאסור

ואומר | ט ח' | אכ מלכיהם (א ג' בזיקים) וגו' לעשות | ואומר וכו' ואומר | מ ח' | 17 | ואומר וכו' וגו' | ט ח' | כ בהם וגו' | הדר | א ח' | הדר וגו' | מ ח' | 18 | ד נשים | מנשים | אטכ ג' טף | מ ר' יונתן אומר מאה ועשרים רבוא דברי ר' ישמעאל

וגם ערב רב וגו' מאה ועשרים רבוא דברי רבי ישמעאל. רבי עקיבא אומר מאתים וארבעים רבוא. ר' נתן אומר שלש מאות וששים רבוא: וצאן ובקר מקנה כבד מאד עליהם אמר הקב"ה לאברהם ואחרי כן יצאו ברכוש גדול (ברא' טו יד) עם יציאתן ממצרים אני ממלאן כסף וזהב.

- וַיֵּאָפוּ אֶת הַבֶּצֶק מִגִּיד שְׁלֹשׁ אֶת הַצִּיסָה וְלֹא הִסְפִּיקוּ לַחֲמֵצָה עַד שֶׁנִּשְׁנְאוּ וְכֵן אֶתָּה מוֹצֵא לַעֲתִיד לֵבֵא אֹמֵר יִשְׁבֹּת מֵעִיר מְלוּשׁ בֶּצֶק עַד חֲמֻצָתוֹ יוֹם מְלֻכְנוּ וְגו' (עמוס ז ד-ה): עֲוֹנוֹת אֵין עֲוֹנוֹת אֵלֹא חֲרָרָה שְׁנֵי עֲוֹנוֹת שְׁעוֹרִים תֹּאכְלָנָה (יחזק' ד יב) וּכְתִיב אַךְ עָשִׂי לָהּ מִשֶּׁם עֲוֹנָה קִטְנָה בְּרֹאשׁוֹנָה (מלכים א' יו יג) נִם גְּדוּל נַעֲשֶׂה לָהֶם בַּחֲרָרָה זֹו שֶׁאֵבְלוּ מִמֶּנָּה שְׁלֹשִׁים יוֹם עַד שִׁירֵד לָהֶם הַמֶּן: כִּי גִוְרִשׁוּ מִמִּצְרַיִם שׁוֹמֵעַ אֲנִי מֵאֲלֵיהֶם תָּל וְלֹא יִכְלוּ לַהֲתַהֲמָה עַד שֶׁנִּשְׁנְאוּ: וְגַם צִדָּה לֹא עָשִׂי

(ומה שבנתים לא גרס) | ד ר' יוחנן | לבד מטף וכו' | אטכ מאה וששים ריבוא לבד מטף מנשים (אכ ח') לבד מנשים טף וקטנים (כ מנשים וטפי קטנים) 1 | וגו' | כ ח' | ט עלה אהם, א עלה | 2 | מ ר' יוחנן וכן פש' | שלש מאות | ד מאתים, וכבפנים כ"ה גם פש' | וצאן | ט ח' | אט צאן | מקנה כבד מאד | ד מ ח' | כ וגו' | 3 | מ על זה אמר המקום | טכ עליה אמר המקום (ט ה"ב) | ק ה"ה, א הק' | אט לאברהם אבינו | כ יצאו ברי ישראל עם יציאתם | 4 | ממצרים | מ ח' | כ מסולאין | 5 | הצצק | א ג' וגו' | ד הספיק | מ הספיקה להחמיץ | אטכ לחומצה | 6 | אתה מוצא | ד ח' | מהו אומר | דב ח' | מ ש' | ו יושבות | אד מעיר וגו' יום, כ מלוש וגו' יום | עד וכו' וגו' | מ ח' | וגו' | ט ח' | מ עונות מצותן | ט ועונות | ד תאכל | א שעורים וגו' | 8 | גטכ'למ ואומר | אן | טכ ח' | ד אן | בראשונה | רק ב, א וגו' | 9 | וזקמן | אט שהיו אוכלין | ממנה | ד ג' | להם | שלשים יום | ד ח' | | להם | ד ח' | | ממצרים | א ג' וגו' | 10 | מיכול מאליהם | תיל | ד ש' | ט לא | עד | ב על, א ח' | לא עשו להם | מ ח' |

וכו' ובה"מ צידד להגיה. הגברים לבד מטף הגברים לבד מנשים לבד מטף וקטנים ואח"כ גרס הגברים לבד מנשים וקטנים לבד מטף הקטנים. ועיין לשון הש"ט דף קמא כשש מאות אלף רגלי דהיינו ששים רבוא דברי ר' ישמעאל לבד מטף לבד מטפי קטנים זכרים וכשהוא אומר הגברים פרט לנשים ועל פי זה מפרש גם כאן הפלוגתא דלקמן ונראה קצת דאיוז חסרון כבאן ונשנו כאן שלש דעות במספר היוצאים מן ישראל ולעומת זה נפלגו גם כאן שלש דעות במספר הערב רב ואולי ס"ל לר' ישמעאל דלבד מטף היינו גם כן ששים רבוא ואם כן בין כולן ק"ק ור"ע סובר הגברים לבד מנשים שהיו גם כן ס רבוא ולבד מטף כינאם בהן וא"כ בין כולן רמ ור' נתן או ר' יוחנן ס"ל דהגברים חוץ מנשים וקטנים דהיינו קפ ולבד מטף כנגד כולן ועולה מספר כולן שס' 2 שלש וכו', עיין במכילתא דרשב"י דדורש מן רב וגם שהיו גרים ועבדים שלשה כמספר ישראל וכעין זה פירש בש"ט דף קמא דר' ישמעאל דורש רב כפלים מגברים היינו ק"ק ור"ע דורש גם היינו כפלי כפלים שהם רמ ור' יוחנן דורש גם ויו דוגם שהן סס וקריב לזה פירש בשבות יהודה ובה"מ מפרש דלר' הערב רב היה כמספר ישראל היינו בין הכל ק"ק ור"ע סבר דנשים מטף וקטנים היו גם כן ס רבוא שהן עם הגברים ק"ק וערב רב כמותן שהן בין הכל רמ ור' נתן ס"ל דנשים וקטנים היו ס רבוא וכמו כן הטף נמצא בין הכל ק"ק וערב רב כמותן סך כולן שס' ובמ"ס מפרש דר' אינו חושב רק הזכרים

שהגדולים היו ס רבוא וכמו כן הקטנים הרי ק"ק רבוא והערב רב כמותן. ור"ע סבר כי כמספר הגדולים כן מספר דגשבים ומספר הקטנים ומספר וקטנים ד פעמים ס רבוא הרי רמ רבוא וכמספרן מספר הערב רב. ור' נתן אינו חושב אלא הגברים וקטנים וס"ל דחמשה קטנים היו כנגד כל אחד מהגדולים על פי הדרש דוחמושים עלו היינו מחמושים עיין ת"י, הרי שס רבוא וערב רב כמותן. ועיין הערה לעיל: 4 | ממלאן: עיין גירסת כ"י"מ ולפי זה אפשר דצריך להיות מסלאן, אבל גם לפי גירסתנו אפשר דהכוונה כך כדאשכחן ממולאים בתרשייר ומלת כבד מאוד דורש דמשמע שהיו טעונות כסף וזהב, ד"ר. עיין בכורות ה, פרכות טז, שמות רבה פ"ג ס"א, ש"ט, פ"ו, ש"ה"ש וזאת הוצאת בובער דף יד: 5 | מגיד וכו' | בתנחומא לשו ולא הספיק לאפות, ובמ"ז נוטה לומר דכן העיקר וגו' אשגרה העתיקו ברייתא דלעיל פ"ג אבל בש"י ופ"ו כלפנינו: 9 | שלשים: וכה תנחומא, פ"ו וש"ט דף קמב, וסד"ר פ"ה ופ"ו, וכן יוסף הכהן בקדמוניות 15, 2, קדושין לה, שמות רבה פ"ג ס"ה, אבל מכילתא לקמן מסכת דיוטס פ"א אכלו ממנו ה"ל' יום וכו' ששים ואחת סעודות. וכן הוא בפ"ו וש"ט וכן שמות רבה פכ"ה ס"ד, ובשיר השירים רבה פ"א פסוק ז' א'ליעזר וכו' | ל"א יום דא"ר שילה ששים ושתיים סעודות ובמ"כ שם מגיה דצ"ל אכלו ממנה אחד ושלשים (משמע שהיתה לפניו הגירסא שלשים כמו שהוא בילקוט ש"ה"ש רמז תתקפג) דא"ר שילה ששים ואחת סעודות ובתנחומא אכלו ששים פעמים ולפי הגירסא ששים ואחת מתחילין הסעודות מן הבוקר של טו בניסן וכלין בסעודה של ט באייר כשהיה נהנה על שלא היה להם ערב לאכול. עיין ברש"י ורא"ם בשלח טו א אבל בפ"ו וש"ט כאן מפרש שהן סא סעודות לפי שאכלו מן החררה בלילה הנכנס לטו באייר ובטו בבוקר ירד המן משמע דמזונם הסעודות מן הערב של טו בניסן. אבל מנין זה אינו מדויק דמפשט הכתוב משמע דלא ירד המן אלא בששה עשר באייר. והפ"ו סותר את עצמו דלקמן מפרש בשלח מונה הסעודות מן ליל ט בניסן כמו כאן אבל כתב בפירוש דהמן ירד להם בששה עשר באייר, וכן הוא בש"ט שם דף ק"י ור' בריי כחב דהספיקה להם החררה גם לסעודת הערב של טו באייר, ולפי זה קשה למה התרעמו על כן נראה דהעיקר כהגירסא סא סעודות ובעיני המנין של ל א לא יום אין חלוק בגוף הדבר רק דמר מונה יום שיצאו בו ומר אינו חושב. ועיין בת"י ובש"ה"ש וזאת הוצאת בובער דף יד הגירסא מ יום: 10 | מאליהם וכו' | כלומר שהמצריים גרשו מאליהם ת"ל ולא יכלו וכו' כי באותה הרגע כלה הקץ, ד"ר ובה"מ. ולפי פירוש זה יותר נכון לגרוס על שנגאלו כגירסת המ"ח או כשנגאלו וכן פירש במ"ע וכתב דהדורש הזה סובר דהאי ולא יכלו להתמהמה אמצרים קאי. ובמ"ס פירש רס"ד דיציאתם ממצרים היתה רצונית ואם היו רוצים להשאיר הרשות בידם ת"ל ולא וכו' משנלג ונראה כפירוש הראשון ודוגמתו לקמן סוף

להם להודיע שבחן של ישראל עד שלא אמרו למשה היאך נצא למדבר ואין לנו צדה לדרך אלא האמינו והלכנו אחר משה ועליהם מפורש בקבלה הלך וקראת באוני ירושלים לאמר וגו' (ירמיה ב ב) מה שבר נטלו על כך קדש ישראל ליי' וגו'.

ומושב בני ישראל וגו'. כתיב אחד אומר שלשים שנה וארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו יג) כיצד יתקיימו שני מקראות הללו שלשים שנה עד שלא נולד יצחק ננורה גזירה בין הבתרים. רבי אומר כתוב אחד אומר ועבדום וענו אותם ארבע מאות שנה וכתוב אחד אומר ודור רביעי ישובו הנה (שם טז) כיצד יתקיימו שני כתובין אלו אמר הקדוש ב"ה אם עושין תשובה אני גואלם לדורות ואם לאו אני גואלם לשנים.

ומושב בני ישראל אשר ישבו בארץ מצרים ובארץ כנען ובארץ נושן שלשים שנה וארבע מאות שנה וזה אחד מן הדברים שכתבו לתלמי המלך כיוצא בו כתבו אליו אלהים בראשית. אעשה אדם בצלם ובדמותו, ובר נקובו בראם, ויכל ביום הששי וישכות ביום השביעי, הבה ארדה ואכלה שם שפתם, ותצחק שרה בקרובה

1 להודיע ד' ב' הקב"ה | עד | רק ד' | אטכמ אנו יוצאין |
כ במדבר | אט ואין בידניו מחיה | א | צדה | לדרך | 2 | האמינו |
אכ ג' בו | והלכנו | א' להם | אטכמ אחרי | אטכמ
עליהם | וקראת | ל' ג' ה' | 3 | לאמר | רק אמ | וגו' | וק' ח' |
כ ומה | על כך | ד' ח' | ליי' | ד' ב' לכך נאמר | וגו' | רק ט' |
4 וגו' טמ ח' | כ וכת' | א אחד וכת' וכו' | שנה בפ"א | מ
ח' | 5 וכת' וכו' | אומר | מ ח' | כ אחר | שנה | ט ח' | מ הא
כיצד שלשים וכו' | אטכ כתובים הללו | כ ח' | 6 | מ
גזרת בין | 7 | כ אותם וגו' | אטכ אמר | 8 | מ הא כיצד אם
עשו אטכ הללו | אמר הקב"ה | אטכ ח' | אכ עשו. ט יעשו |
9 טכמ גואלם אנו וכן בטמון | גואלם אנו בפ"ב | 10 ישר' | א
ח' | קו במצרים | א במצ' | בארץ ארבע' | ובארץ גושן | מ
במצרים עם שאר מקומות שלשים וכו' | 11 שנה בפ"א | מ
ח' | אכמ זה | מ מהדברים | כיוצא וכו' אליו | ח' | 12 | א
מ לו | א כיוצא בו אעשה וכן בכלן | חמכ ונקבה | חמא
ברא, תנחומא ב' בראם | 13 אכמ בששי... בשביעי | שם
שפתם | א ח' | שפתם | כ ח' | א ותכחש שרה | שרה | כ שב

פרשה יח ד"ה ויהי כי הקשה וכו'. ולשון הש"ט דף קמב שומע וכו' להתחממה עד שיאפו אותו כענין שנ' כלה יגרש אתכם מזה: 1 עד: בא"א מחקי וליטא רק בדפוס ראשון אבל אין הכרח להגיה: 3 ליי' מקי"ע גירסת הדפוס וגורס לכך נאמר וגם צידה לא עשו להם, ונראה דכצ"ל אבל בכל הנסחאות וגם בפסיקתא זוטרתי ורש"י ותנחומא ורש"י וראב"ע ורמב"ן ליתא ועיין תדב"א פרק י"ז דף פה וילקוט ירמיה: 4 כתוב וכו'. שמות רבה פ"ח ס"א, סדר עולם רבה פ"ג, פרקי דר' אלעזר פמ"ח, תנחומא, פסיקתא זוטרתי, ושכל טוב, לב מדות דר"א של ריה"ג מדה לב, ת"י, ילקוט לך לך עד: 8 אם עושין וכו'. ומשתמע ליה דדור רביעי מיצחק היינו יהודה אם יזכו ואם לאו לשנים, זית רענן. ובש"י צידד להגיה אם עושים תשובה וכו' לשנים ואם לאו לדורות והיינו אם יזכו יכנסו מיד לארץ ואם לאו דור רביעי מיורדי מצרים כי קהת מיורדי מצרים ובני משה נכנסו לארץ כפירוש האב"ד והרמב"ם בעדיות פ"ב מ"ט. ועיין תוספתא שם פ"ה ה"ד ות"כ אחרי פרשה ט ה"ה-ו: 10 ומושב וכו'. ירושלמי מגילה ע"ד, בבלי ט, מסכת סופרים פ"ה ה"ז-ח, מסכת ספר תורה פ"א ה"ח, תנחומא שמות ס"ב, תנחומא ב' שם ס"ט ולשון הירושלמי שם יג דברים שינו וכו' בפרט וכו' במס' ס"ת אבל בבבלי מונה טו ע"י שהוסף וישלח את זאטוטי בני ישראל (שמות כד ה) ואל זאטוטי בני ישראל (שם יא) ובמס' סופרים איתא גם כן יג אבל אחר כך מונה יד על ידי שנוסף ואל זאטוטי בני ישראל כמו בבבלי ומאי דאיתא בשמות רבה פ"ה ס"ה זה אחד מי"ח דברים נראה דאינו אלא אגרה מן יח תקוני סופרים ובמס' האריך ובתנחומא איתא זה אחד מעשרה דברים ובג"א א' משמונה וכן בתנחומא ב' נסחאות שונות: — ובארץ וכו'. בא"צ מגיה במצרים ובשאר ארצות על פי הבבלי והירושלמי ובמס' סופרים בארץ מצרים ובארץ כנען: 12 אלהים וכו'. כי מדרך הכבוד להזכיר את השם תחלה ולדעת רש"י שלא יאמרו דשתי רשויות הן וטעמו לפי שכבר שאלו המינים דאלהים לשון רבים והשיבו להם דכתיב ברא ב"ר פ"ה ס"ט ותשובה זו אינה מכרעת רק בהקדם השם דבהקדם הפועל כמה פעמים לא ישרא המין והמספר, מ"ע. עוד יש לומר דבאו להוציא מן הפירוש כי בראשית הוא נסמך כמו בראשית הבראית על ידי הקב"ה (פירוש רש"י וראב"ע) דלפי פירוש זה יש לטעות דהיה תומר קדום, עיין S. 51. אב"ל בבבלי ובמסכת סופרים מביאיים אדם וכו'. בראשית רבה פ"ה ס"ג וס"ח, אבל בתנחומא ב' ויברא אלהים את האדם בצלם ובדמותו: — ונקובו בראם. משמע דקאי אפסוק שבבראשית א' כז וכן הוא בירושלמי מביא השינוי הזה קודם ויכל וכן משמע בבראשית רבה פ"ח ס"א אך ציון הכתיב שם זכר ונקבה בראם כמו שהוא בבראשית ה ב, ועיין בפירוש מהר"ז שם. אב"ל בבבלי ובמסכת סופרים מביאיים השינוי הזה אחר הפסוק דויכל ואם כן קאי אפסוק שבפ"ה ולשון הבבלי זכר ונקבה בראו. וכן הוא במסכת ספר תורה ומסכת בבבלי ולא כתבו בראם להודיע כי הכוונה על הפסוק שבפ"ה ולפי זה הכוונה שבבראו יחידיו דו פרצופין כדאיתא בערובין יח. וגם לפי הירושלמי והמכילתא יש לומר דעיקר השינוי היה דפרשו לתלמי המלך דזכר ונקבה היינו דו פרצופין, אבל לפי גיר' כ"מ דשנו שכתבו בראם במקום אותם צ"ע מה טעם לשינוי זה, ועיין גירסת מ"ח: — ויכל וכו'. בראשית רבה פ"ה ס"ט: 13 הבה וכו'. בראשית רבה פלי"ה ס"י: — בקרוביה ששרה ספרה הצחוק לקרוביה ולכן הקפיד עליה הקב"ה אבל אברהם צחק בלבד, רש"י מגילה. ובבבלי נותן עוד טעם לדבר כי מלת לאמר לא יתכן על המחשבה ועיין בראשית רבה פמ"ח ס"י:

לאמר, כי באפס הרגו שור וברצונם עקרו אבום, ויקח משה את אשתו ואת בניו וירכיבם על נושא אדם, לא חמור אחד מהם נשאתי, אשר חלק יי' להיך אותם להאיר לכל העמים, וכתבו לו אשר לא צוית לאומות לעבדם, וכתבו לו ואת צעירת הרגלים ומושב בני ישראל שלשים שנה וארבע מאות שנה.

- ויהי מקץ שלשים שנה וארבע מאות שנה מגיד שמכיון שהגיע
5 הקץ לא עכבן המקום כהרף עין <בחמשה עשר בניסן נדבר המקום עם אברהם אבינו בין הבתרים> בחמשה עשר בניסן באו מלאכי השרת אצל אברהם אבינו לבשרו <בחמשה עשר בניסן נולד יצחק> ומנין שבחמשה עשר בניסן נגזרה גזרה בין הבתרים שני ידיו מקץ קץ אחד לכולן וכה"א ויהי בעצם היום הזה יצאו כל צבאות יי' אלו מלאכי השרת וכן אתה מוצא כל זמן שישראל משועבדין כביכול שכינה
10 משועבדת עמהם שני יראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י). וכשנאלו מה הוא אומר וכעצם השמים לטוהר ונאמר בכל צרתם לו צר (ישעיה סג ט). אין לי אלא צרת ציבור צרת יחיד מינין ת"ל יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה (תלים צא טו), ואומר ויקח ארני יוסף אותה, ואומר ויהי יי' את יוסף (בראשית לט כ-כא), ואומר מפני עמך אשר פדית לך ממצרים גוי ואלהיו (שמואל ב' ו כג).
15 ר' אליעזר אומר עבודה זרה עברה עם ישראל בים שנאמר ועבר בים צרה והבה בים גלים (זכריה י יא), ואי זה זה צלמו של מיכה, ר' עקיבא אומר אלמלא מקרא כתיב אי אפשר לאמרו כביכול אמרו ישראל לפני הקב"ה עצמך פדית, וכן את מוצא בכל

1 לאמר] אב"מ ח' | שור] ד איש | 2 נושא] ל' ב' בני | ארב חמור | ב' נשאתי וגו' | א נשאתי כיצא בו אשר לא צויתי לעבדם כי"ב אשר חלק ה' אלהי להאיר לכל העמים אשר תחת כל השמים כי"ב ואת צעירת | אותם | א ח' | להאיר] מ ח' | 3 על העמים | א וכתבו לו] ד ח' | מ אשר צויתי לעבדם | כ לאבדן | וכתבו לו] כמ ח' | כ שערית | א הרגלים כתבו לו ומושב | 4 א ישראל אשר ישבו באר"מ ובאר"מ נענן ובאר"מ גושן שלשים | שלשים וכו' | כ ח' | ד וגו' שנה] א ג' וא' מן הדברים שכתבו לתלמי המלך | 5 וארבע וכו' שנה] רק מ, א וגו' | טז שכיין | ד שהזמן הגיע | 6 המקום] ד הכתוב | המוסגר ד ח' | המקום] אטב ח' | אכ אבינו אברהם וכן בסי' | 7 ד השרת לאברהם לבשרו | מ המלאכים לבשר את שרה | 8 המוסגר ד ח' | בניסן] מ ח' | ומנין וכו' הבתרים] ט ח' | ומנין שבחמשה עשר] ארב בחמשה עשר | 9 מקץ | ג' שלשים שנה, א ג' וגו' | וכן הוא אומר] ד ח' | הוה] מ ההוא | כל וכו' השרת] ד ח' | אכ וגו' | 10 אלו וכו' השרת] ט ח' | מ מוצא בכל מקום | אטב שכל זמן | כביכול] אטב ח' | 11 משועבדת] ד ח' | ותחת וכו' | כ ח' | א וגו' | כמעשה וכו' | ד ח' | אטב וגו' | 12 אטבם ואמר בכל | 13 צרת בפי' ב א ח' | מ שני | יקראני ואענהו] מ ח' | עמו וכו' בצרה] ט ח' | אכ וגו' | 14 כ יוסף וגו' | אטב אותו (א ג' ויתנהו אל בית הסהר) ומתו אומר ויהי | כמ וכתוב ויהי | ט יוסף ויט אליו חסד. כ יוסף וגו' | 15 אטבם וכה"א מפני | אלך וגו' | לך] דט

ח' | ממצרים] ט ח' | גוי וכו' | ב וגו' | ד אלהיו | 16 ר"א וכו' מיכה] ט ח' | והכה וכו' גלים] אב"מ ח' | 17 כ צלם | זה בפיג | מ ח' | אטב אילולי הדבר כתוב | 18 כביכול] מ ח' | ט אמר | אטבם המקום | פדית] ק ח' | כ שבכל, אט שכל |

1 שור וכו', כצ"ל, וכן הוא בבלי ירושלמי ומסכת סופרים ומסכת ספר תורה, אבל לפי גיר' הדפוס לא היה רק שינוי אחד, ועיין בראשית רבה פ"ח ס"ה וצ"ע מאי טעם ללינוי הזה. ובמ"ע משער כי כאן רמו על השור שעבדוהו מצרים הנקרא אפס ואבוס דומה לו במבטא. עיין Brüll: Jahr- bücher für jüdische Geschichte usw., I, S 145; 2 נואש Geiger: Nachgelassene Schriften IV, S. 52 וכו' חמד וכו'. נראה דטעם אחד לשתי השינויים, ובמ"ע משער לפי שהיו ליצני הדור אומרים שישראל עובדים לצורת חמור: — להאיר. עיין ספרי דברים פסוק קמח: 3 לאומות- בא"א מוחק מלה זו: — לעבדם. שלא יטעה לומר לא צויתי להיות, ועיין ספרי שם וצ"ע: — צעירת. מפורש בבבלי מפני שאשתו של תלמי ארנבת שמה, ובירושלמי שאמו של תלמי. ולפי הגירסא שעירת הוא תאר לארנבת בלשון יון: ἀρνίς: 8 ומנין וכו'. בתנחומא ס"ט מסיים בטו בניסן עתידין להג' משעבוד מלכויות ויהי מקץ שלשים שנה קץ אחד לכולם. ועיין סדר עולם רבה פ"ה, בראשית רבה פ"ח ס"ב (ושם איתא פרס הפסח אצל בתוספ' ר"ה י"א. ד"ה אלא ג' פסח) פ"ג ס"ב, שמות רבה פ"ח ס"א, פס"ר פסוקא ז דף כד'. אבל ברי"ה שם איתא דנתבשר בחג ואמר למועד הראשון שהיה בחג, ועיין בתוספ' שם ובפ"ו וש"ט דף קמד ורש"י: 10 מלאכי וכו'. לעיל פרשה ט: 16 עבודה זרה וכו'. לקמן מסכת דויטע פרשה א, ספרי במדבר צד פב, מדרש תנאים דברים א א, ירושלמי סוכה גז ע"ג, בבלי סנהדרין קג, שמות רבה פכ"ד ס"ב ופמ"א ס"א, במדבר רבה פט"ו סכ"ו, פדר"ב פ"א דף צח, תנחומא כי תשא ס"ד (בשם ר' יוסי) וראה סט"ו (בשם ר' יהודה בר' אליעזר), שוח"ט קא, ילקוט שופטים עד

מקום שגלו ישראל כביכול גלתה שכינה עמהם, גלו למצרים שכינה עמהם שני הנגלה נגלית¹ בית אביך בהיותם במצרים (ש"א ב כו), גלו לבבל שכינה עמהם שני למענכם שולחתי בבבלה (ישעיה מג יד), גלו לעולם שכינה עמהם שני ושמתי כסאי בעולם (ירמיה מט לח), גלו לאדום שכינה עמהם שני מי זה בא מאדום חמוץ בגדים מבצרה (ישעיה סג א), וכשנתידין לחזור כביכול שכינה חוזרת עמהם שני ושב יי אלהיך ארת שבותך (דברים ל ג) אינו אומר והשיב אלא ושב, ואומר אתי מלבנון כלה (שה"ש ד ח) וכי מלבנון היא באה והלא ללבנון היא עולה ומה ת"ל אתי מלבנון כלה כביכול <אני ואת מלבנון גלינו> אני ואת ללבנון עולים.

ליל שמורים הוא ליי, בו ננאלו ובו עתידין להנאל, דברי רבי יהושע שנאמר הוא הלילה הזה ליי רבי אליעזר אומר בו ננאלו, לעתיד לבא אין ננאלים אלא בתשרי שנאמר תקעו בחודש שופר וגומר (תלים פא ד) מפני מה כי הק לישראל הוא וגו' ומה תלמוד לומר הוא הלילה הזה ליי, אלא הוא הלילה שאמר הב"ה לאברהם אבינו אברהם בלילה הזה אני גואל את בניך וכשהגיע הקץ לא עכבן הב"ה כהרף עין: שמורים לכל בני ישראל לדורותם, מניד שכל ישראל צריכין להשתמר בו.

פרשה טו ויאמר ה' אל משה ואל אהרן זאת חקת הפסח יש פרשיות שהוא כולל בתחלה ופורט בסוף, פורט בתחלה וכולל בסוף, ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט ו) פרט, אלה הדברים אשר תדבר אל בני ישראל כלל, ואת חקת התורה (כמדבר יט ב) כלל ויקחו אליך פרה אדומה פרט, ואת חוקת הפסח כלל כל בן נכר לא יאכל בו פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, ואת חוקת הפסח בפסח מצרים ובפסח דורות הכתוב מדבר, דברי ר' יאשיה, ר' יונתן

זכריה תקעו, תהלים תתנח, אבות דר' נתן ג"א פ"ד ועיין Jahrbuch der jüdisch-literarischen Gesellschaft in Frankfurt a. M. 1909, S. 76 2 למענכם: עיין ילקוט תהלים מזמור קלז: 8 ללבנון, בא"צ מגיה מלבנון, ועיין לקמן בשלה מס' דעמלק פ"ב ומדרש שמואל פ"ד וספרי במדבר דף פג: 9 ליל וכו', בא"צ מגיה לה' וגו' הוא הלילה הזה ומוחק לקמן שנא' וכו' לה', וכן הוא בתנחומא ס"ט ועל כל פנים הדרש מסוף הפסוק: 10 ר"א וכו', ראש השנה יא, תנחומא, פסיקתא זוטרתי, ש"ט דף קמד, ת"י ורש"י: 14 צריכין, גירסת המ"ח עתידין ולפי זה הפירוש שהוא לילה המשומר ובא מן המזיקין, ראש השנה יא, פסחים קטז, מכילתא דרשב"י ורש"י, אבל בכל הנוסחאות הגירסא צריכין, וכן ש"ט שם צריכין להשתמר וא"כ הכונה דהוקבע סכנה לדורות, ועיין ראב"ע, רמב"ן, מ"ס, ובמ"ע שהאריך.

(טו) 19 אין בכלל וכו', כלומר אין הכלל תוספת על הפרט, ובעל התנחומא ס"י נראה שפירש באופן אחר וא"כ ואולי בא לומר דלא דרשנין דבורים כמו חק, ודומיהן כי אין אלא הצעה ומבוא למה שבא אחריה, ועיין ספרי קמב פסיקתא זוטרתי, ש"ט דף קמח:

1 מקום ט ח' | כ גלו | ישראל ד ח' | כביכול דכ ח' | א ט שכינה גלתה (א גלת) | גלתה ד ח' | ב למצרים גלתה וכן לקמן בכולן גלת | 2 מ לבית | כ גליתי וגו' | אט אביך וגו' גלו | בהיותם מ ח' | 3 אכ שלחתי | בבבלה א ג' וגו' | ט שמתי | 4 חמוץ וכו' | טכמ ח', א וגו' | 5 אט וכשהוא (א וכשהן) חזרין שכינה, ומכשחזרין שכינה | ב ולכשעתידין | חזרות דמ ח' | א והשיב | אלהיך טכ ח' | את שבותך ד ח', א ורחמך, כ ג' וגו' | 6 א אומר כן אלא ושב ד' אלהיך וגו' | והשיב ט ח' | מ והשיב לא נאמר | כ והשיב ח' אלהיך את שבותך אינו אומר כן אלא ושב | ט ושב ד' אלהיך | 7 באה מ ח' | וק הוא בא | אט מה | ומה וכו' כלה ד ח' | כ אלא מה ת"ל | בלה אטמ ח' | כביכול מ ח' | א ט אלא כביכול | 8 המוסגר רק מ | אט עולין ללבנון | מ אנו עולין | 9 לה' | כמ ח' | ובו אט בו | 10 מ הוה שמורים ר' אליעזר | לה' ב ח', א ג' שמורים | מ ובתשרי עתידין להנאל שני | אטמ אבל לעתיד | 11 בתשרי ק ג' נגאלין | וגו' מ ח' | שופר | א ג' בכסא | ט שופר בכסא ליום חגנו

מפני הוא וגו' מ ח' | 12 וגו' אטכמ ח' | הוא ט ח' | לה' כמ ח' | אלא מ ח' | הלילה ד ג' הוה | אמ המקום, כק הקב"ה | 13 אבינו אברהם | טמ ח' | אבינו | כ ח' | אברהם | א ח' | בלילה הוה ד ח' | בניך ד ג' לעתיד לבא | ד עזבו | כ עכב המקום | הבי"ה | טמ ח' | א המקום | אטמ אפילו כהרף עין | 14 לדורותם | דכ ח' | מ ישראל עתידין.

(טו) 15 במקרא: אל משה ואהרן, ועיין פ"ז ושכ"ט דף קמח | זאת חקת הפסח ד ח' | ט פרשה | 16 שהוא ד ח' | מ שכולל | מ ויש פורט | 17 וגו' קדוש ד ח' | אל בני ישראל דמ ח' | 18 אכ אדומה תמימה | 19 לא יאכל בו ד ח' | כלל ופרט מ ח' | ט שפרט | 20 א פסח דורות | ש ר' נתן |